

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

IIDA AHO
MINNA ALHOSALO

“Enemmän toivois tuki yhteistyötä”

Omaisyyhteistyö kehitysvammaisten asumis-
palvelussa omaisten kokemana

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
2023

TIIVISTELMÄ

Aho, Iida & Alhosalo, Minna: "Enemmän toivois toki yhteistyötä" Omaisyhteistyö kehitysvammaisten asumispalvelussa omaisten kokemana
Opinnäytetyö, AMK
Sosiaaliala
Syyskuu 2023
Sivumäärä: 63

Omaisyhteistyö on merkittävä osa arjen työtä kehitysvammaisten asumispalveluyksikössä. Tässä opinnäytetyössä selvitettiin asukkaiden omaisten kokemuksia omaisyhteistyöstä. Tavoitteena oli tiivistää ymmärrys siitä, miten omaiset näkevät omaisyhteistyön nykytilanteen sekä löytää suunta sen kehittämiseksi.

Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä, ja tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla asumispalveluyksikössä asuvien kehitysvammaisten omaisia. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysiä käyttäen, minkä perusteella saatiin luotua neljä pääluokkaa: omaisyhteistyön nykyiset toimintatavat, keskeiset asiat omaisyhteistyössä, omaisten kuulluksi tuleminen sekä toiveet omaisyhteistyön kehittämiseksi ja asukkaiden tukemiseksi. Haastatteluissa selvitettiin myös itsemääräämisoikeutta, joka kaikkien haastateltavien mielestä toteutuu heidän läheisensä kohdalla hyvin, vaikka se ei aina ole yksinkertaista ja helppoa.

Tutkimuksen tulosten perusteella omaisille on ensisijaisen tärkeää tietää miten heidän läheisensä voi, kuten myös se, että heille annetaan aikaa ja tukea. Lisäksi keskeistä omaisyhteistyössä on uskallus puhua asioista henkilökunnan kanssa sekä suhteessa vallitseva molemminpuolinen luottamus. Asukkaiden viihtyminen asumispalveluyksikössä sekä omaisten arvostus ja henkilökunnan tavoitettavuus olivat haastateltujen mukaan hyvin toimivia asioita. Omaiset kokevat useimmiten tulevansa hyvin kuulluiksi ja mielipiteensä huomioon otetuiksi. Tosin joskus tieto ja mielipiteet saattavat jäädä kulkematta, mihin syynä arveltiin olevan työntekijöiden vaihtuminen sekä sijaisten käyttäminen. Omaiset toivoivat asukkaita autettavan ja neuvottavan niin, että he pärjäisivät niin itsenäisesti kuin se yksilön ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen on mahdollista.

Tutkimustulosten perusteella omaisyhteistyössä kehitettävää olisi asioista tiedottamisessa. Kuitenkin tämän toimivuudesta muodostui hieman ristiriitainen kuva. Osa omaisista oli sitä mieltä, että tiedottaminen toimii hyvin, kun taas osa oli sitä mieltä, että se on riittämätöntä. Toisaalta näkemyksiä yhdisti se, että tiedottamista on aina mahdollista parantaa. Toiveina esitettiin henkilökunnan, asukkaiden ja omaisten yhteisiä tapaamisia tai muunlaisia rentoja ja vapaamuotoisia tilaisuuksia. Omaisten haastatteluissa saatiin laajasti myös sellaista tietoa asukkaiden menneisyydestä, mitä tutkimusta suunniteltaessa ei osattu odottaa.

Avainsanat: Omaisyhteistyö, omainen, kehitysvammainen, asumispalveluyksikkö

Abstract

Aho, Iida & Alhosalo, Minna: "Of course, I would like more cooperation" Family cooperation in the housing service for the intellectually disabled as experienced by relatives

Bachelor's thesis

Social services

September 2023

Number of pages: 63

Family cooperation is an important part of day-to-day work in the housing services for people with intellectual disabilities. In this thesis, the experiences of the residents' relatives on family cooperation were examined. The aim was to summarise the understanding of how relatives see the current situation of family cooperation, and to find a direction for its development.

The thesis was carried out as a research-based study, and the research data was collected by interviewing the relatives of intellectually disabled people living in a housing service unit. The data was analysed using content analysis, which led to the creation of four main categories: current practices in family cooperation, key issues in family cooperation, how relatives are heard, and expectations for development of cooperation and support for residents. The interviews also explored the issue of self-determination, which all interviewees considered well realized, although it is not always simple and easy.

Based on the results of the study, it is important for the relatives to know how their family members are doing, as well as that they are given time and support. In addition, having the courage to talk with the personnel and the mutual trust that prevails in the relationship are vital to family cooperation. According to the interviews, the residents' comfort as well as the appreciation of their relatives and the availability of the personnel were found to work well. In most cases, relatives feel that they are well listened to and that their opinions are taken into consideration. However, sometimes information and opinions may not be passed on, which was thought to be due to the change of employees and the use of substitutes. The relatives hoped that the residents would be helped and advised so that they could manage as independently as possible, taking into account the individual's age and level of development.

Based on the results of the research, informing relatives should be developed. However, there were somewhat contradictory opinions. Some of the relatives were satisfied with the current information, while others felt that it was inadequate. Anyhow, all agreed that it is always possible to improve the informing. The wishes for the family cooperation were casual and informal meetings between personnel, residents and relatives, or other kinds of joint programme. Interviews with relatives also provided extensive information about the residents' past that was not expected when planning the study.

Keywords: Family cooperation, relative, intellectually disabled, housing service unit

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KEHITYSVAMMAISUUS	7
2.1 Kehitysvammaisuus – lääketieteellinen näkökulma.....	8
2.1.1 Lievä älyllinen kehitysvammaisuus	9
2.1.2 Keskiasteinen älyllinen kehitysvammaisuus	9
2.1.3 Vaikea älyllinen kehitysvammaisuus.....	10
2.2 Kehitysvammaisuus – toimintakyvyn näkökulma.....	10
2.3 Kehitysvammaisuus – sosiaalinen näkökulma	11
3 OMAINEN	12
4 VAMMAISLAINSÄÄDÄNTÖ JA ASUMISPALVELUT.....	13
4.1 Kehitysvammaisia koskevat lait.....	13
4.2 Asumispalvelut kehitysvammaisille	16
4.3 Tehostettu palveluasuminen.....	16
4.4 Itsemääräämisoikeus asumisessa.....	17
5 OMAISYHTEISTYÖ ASUMISPALVELUISSA	20
5.1 Omaisyhteistyön toimintaperiaate	20
5.2 Aikaisempia tutkimuksia omaisyhteistyöstä.....	21
5.3 Omaisyhteistyöhön kehitettyjä toimintamalleja	25
5.4 Omaisyhteistyö itsemääräämisen näkökulmasta.....	26
6 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS.....	28
6.1 Tutkimuksen tavoite	28
6.2 Tutkimusmenetelmänä haastattelututkimus	29
6.3 Kohderyhmä.....	31
6.4 Aineiston kerääminen.....	31
6.5 Aineiston analysointi.....	32
7 TUTKIMUSTULOKSET	34
7.1 Nykyiset omaisyhteistyön toimintatavat asumispalveluyksikössä.....	34
7.2 Keskeiset asiat omaisyhteistyössä	37
7.3 Omaisten kuulluksi tuleminen	41
7.4 Omaisyhteistyön kehittäminen.....	43
7.5 Itsemääräämisoikeuden toteutuminen omaisten kokemana	47
8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS.....	48
8.1 Eettisyys tutkimuksen toteuttamisessa	48
8.2 Eettiset periaatteet tutkimuksen eri vaiheissa.....	49
8.3 Haastatteluissa esiin tullutta	50

9 JOHTOPÄÄTÖKSET	51
9.1 Yhteenveto tuloksista	51
9.2 Tutkimuksen luotettavuus.....	53
9.3 Tulosten hyödynnettävyys käytännön työssä	54
9.4 Pohdinta	55
9.5 Jatkotutkimusaiheet ja ehdotukset	56
9.6 Projektin reflektointi ja oman oppimisen arviointi.....	57
LÄHTEET	59
LIITE 1: HAASTATTELUKYSYMYKSET	63

1 JOHDANTO

Omaisten ja ammattihenkilöstön välinen yhteistyö vaikuttaa hoivan kohteena olevan henkilön ja hänen läheistensä kokemuksiin huolenpidosta ja sen laadusta. Yhteistyön tulisikin olla tavoitteellista ja arjen työtä helpottavaa. Yhteistyön keskiössä on luottamuksellinen ja turvallinen suhde eri osapuolten välillä. Omaisten kanssa tehtävä yhteistyö limittyy tiiviisti asukkaiden arkeen tavalla tai toisella; laajemmin nähtynä esimerkiksi palvelutarpeen arvioinneissa tai arkipäiväisissä tapahtumissa, kuten tarvehankinnoissa tai terveydenhoidossa. (Kotiranta, 2012a.) Omaisyhteistyötä on tutkittu laajalti palveluasumisessa, missä tutkimukset ovat keskittyneet paljolti vanhusten palveluihin (ks. esim. Kärkkäinen & Rantanen 2021). Lisäksi useissa tutkimuksissa on kuunneltu ainoastaan henkilökuntaa, ja omaisten äänet ovat jääneet vähemmälle (ks. esim. Höök 2023; Petäjäjärvi 2020). Erityisesti omaisten näkökulmasta tarkasteltuna yhteistyö kehitysvammaisten palveluasumiseen liittyen onkin varsin tutkimaton aihe, joten sen esille nostaminen tutkimuksellisesta näkökulmasta on tärkeää.

Hoiva-alalla on useasti noussut esiin työn henkinen kuormittavuus, ja omaiset liitetään tähän vahvasti. Räsänen (2017) on tutkinut työajan käytön jakaantumista vanhushuonepalveluissa, ja hänen tutkimuksensa osoittaa omaisyhteistyön kokemisen kuormittavaksi henkilökunnan näkökulmasta. Myös Kotiranta (2012a, 2022) on päätenyt samanlaisiin tuloksiin. Hyvin toimiva yhteistyö omaisten kanssa on tärkeää, jotta arki pyörisi sujuvasti ja ihmisten välinen tieto olisi mahdollisimman ajantasaista. Kehitysvammaiset eivät itse aina kykene tuomaan selkeästi ajatuksiaan ja toiveitaan esiin, jolloin ympärillä oleva tuki tulee tarpeeseen. Joissain tapauksissa voivat omaiset ja toisissa tilanteissa taas asumisyksikön henkilökunta olla paremmin selvillä näistä ajatuksista ja toiveista, jolloin on tärkeää, että tieto kulkee molempiin suuntiin. Perimmäisenä

tavoitteena on, että asukas tulisi kuulluksi ja ymmärretyksi siinä laajuudessa kuin se on mahdollista. (Kotiranta, 2012a.)

Tämän opinnäytetyön tekijät ovat työskennelleet Satakunnan sairaanhoitopiirin, nykyisin Satakunnan hyvinvointialueella sijaitsevassa kehitysvammaisille tarkoitettussa asumispalveluyksikössä kesästä 2021 lähtien, ja toinen työskentelee ohjaajana kyseisessä paikassa edelleen. Yksikön esihenkilön kanssa otettiin hyvissä ajoin puheeksi opinnäytetyön tekeminen yksikön toimintaan liittyen, ja keskusteltiin mahdollisista aiheista. Yksi esiin nostettu tärkeä teema oli asukkaiden omaisten kanssa tehtävä yhteistyö. Esihenkilön lisäksi myös yksikön muu henkilökunta piti tärkeänä tämän aiheen ottamista käsiteltäväksi. Valittu aihe oli siis sekä tarpeeseen perustuva, mutta myös opinnäytetyön tekijöitä kiinnostava teema. Tämän opinnäytetyön myötä on päästy syventämään työssä karttunutta ammatillista osaamista tutkimuksen keinoin.

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut selvittää omaisten kokemuksia omaisyhteistyön nykyisestä tilanteesta ja löytää keinoja sen kehittämiseen, jotta asumispalveluyksikössä tehtävä työ olisi tulevaisuudessa kaikkia paremmin palveleva ja toimiva kokonaisuus. Käytännön työssä on saatu kokea, miten merkittävässä roolissa omaisten kanssa tehtävä työ on kokonaisuutta ajatellen. Keskeistä on, että asumispalveluyksikön henkilökunnalla ja omaisilla tulisi olla selkeä yhteinen tavoite asukkaan hoidon suhteen.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

Suomessa on arviolta noin 50 000 kehitysvammaista ihmistä. Kehitysvammaisuus voi johtua monesta eri syystä. Perintötekijät, lapsuusiän sairaus ja onnettomuus ovat suurimmat syyt kehitysvamman syntyyn. Myös äidin päihteiden käyttö odotusaikana on riskitekijä syntyvän lapsen kehitykselle. Suomessa osalla kehitysvammaisista ei ole kehitysvammadiagnoosia ja näin ollen he ei-

vät kuulu kehitysvammaisille osoitettujen palvelujen piiriin. Osa kehitysvammaisista ihmisistä elää myös ilman kehitysvammaisille tarkoitettuja sosiaalityöjä. (Kehitysvammaliitto, n.d.-a.)

Kehitysvammaisuus näkyy ihmisen elämässä erilaisina arjen haasteina. Kehitysvamma vaikuttaa pääasiassa vaikeutena oppia ja ymmärtää uusia asioita. Kehitysvammaiselle hankaluuksia tuottavat myös uudet tilanteet, joissa opittuja taitoja tulisi osata käyttää. Kehitysvamman näkyvyys on yksilöllistä, mutta jokaisella on kuitenkin omia kykyjä ja vahvuuksia. Oikeanlaisella ja yksilöllisellä tuella edistetään myös kehitysvammaisten arjessa pärjäämistä. (Kehitysvammaliitto, n.d.-a.)

2.1 Kehitysvammaisuus – lääketieteellinen näkökulma

Kehitysvamma ei ole sairaus vaan se on oire tai oirekokonaisuus. Lääketieteen näkökulmasta kehitysvamma todetaan oireena aivojen toiminnan häiriöstä, joka ilmenee ennen aikuisikää. Tätä aivojen häiriötä ei kuitenkaan yleensä pystytä paikantamaan tiettyyn osaan aivoista. Oire kuvataan poikkeavana toimintana ihmisen elimistössä. Oirekokonaisuus taas tarkoittaa oireyhtymää, josta käytetään lääketieteessä nimitystä syndrooma. Oireyhtymä kuvataan useampana tietynlaisena oireena, jotka pystytään tunnistamaan tietyn kokonaisuudeksi. Tunnetuin oireyhtymä on Downin syndrooma, jossa kehitysvamma on pääoire oirekokonaisuudessa. (Kehitysvammaliitto, 2022a.)

Kehitysvamman oireet johtuvat isoavojen kuorikerroksen toimintakyvyn poikkeavuudesta. Aivokuoren eri alueet osallistuvat useiden kehon eri toimintojen säätelyyn ja tästä syystä kehitysvammaan voi liittyä älykkyyden lisäksi muitakin häiriöitä. Liitännäisoireiksi kutsutut häiriöt voivat ilmentyä esimerkiksi puheen tuottamisen vaikeutena ja kömpelyytenä liikkumisessa. (Kehitysvammaliitto, 2022a.)

Kehitysvammaisuus esiintyy ihmisillä eri asteisina lievästä syvään kehitysvammaisuuteen. Suomessa kehitysvammadiagnoosin perustana käytetään Maailman terveysjärjestön (WHO) ICD-10-tautiluokitusta. Tautiluokituksen mukaan älyllinen kehitysvammaisuus tarkoittaa tilaa, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on epätäydellinen tai kokonaan estynyt. Puutteet kohdistuvat erityisesti yleiseen suorituskykyyn vaikuttaviin kognitiivisiin, kielellisiin, motorisiin ja sosiaalisiin taitoihin. (Kaski, ym. 2012, s. 16.)

Opinnäytetyön kohteena olevassa asumispalveluyksikössä asuu lievästi kehitysvammaisia sekä keskiasteisen ja vaikean kehitysvamman omaavia ihmisiä. Näin ollen tekstistä on jätetty pois syvän kehitysvammaisuuden määrittely. Seuraavissa kappaleissa avataan määritelmien sisältöä tarkemmin.

2.1.1 Lievä älyllinen kehitysvammaisuus

Lievästi kehitysvammainen ihminen kykenee useimmilla elämän alueilla toimimaan itsenäisesti. Kouluikäisellä oppimisvaikeudet ovat tavallisia, joten edistymistä opinnoissa tuetaan erityisopetuksella ja muilla tukitoimilla. Tavallisesti aikuiset lievästi kehitysvammaiset henkilöt kykenevät asumaan itsenäisesti ja käymään työssä, mutta asumista ja työelämässä pysymistä voidaan kuitenkin tukea eri tukitoimin. Myös rahankäytössä on usein haasteita, joten siihen on tarvittaessa annettava tukea. Tuen tarve näkyy useilla myös asioimisessa sekä palveluiden hankkimisessa. (Kaski ym., 2012, s. 19.)

2.1.2 Keskiasteinen älyllinen kehitysvammaisuus

Keskiasteinen älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa merkittävää kehitysviivettä, ja koulussa erityisopetuksen merkitys onkin huomattava. Kehitysvammastaan huolimatta lapsi kykenee oppimaan kommunikaatiotaitoja sekä myöhemmällä iällä myös itsestä huolehtimisen taitoja. Useat aikuiset ovat työssuhhteessa tai käyvät työtoiminnassa. Asumisessa ja työssä käymisessä tarvitaan kuitenkin huomattavasti enemmän tukea kuin lievästi kehitysvammaisten kohdalla. (Kaski ym., 2012, s. 19–20.)

2.1.3 Vaikea älyllinen kehitysvammaisuus

Vaikeasti kehitysvammainen ihminen tarvitsee jatkuvaa ohjausta sekä tukea koulussa, asumisessa ja työtehtävien suorittamisessa. Säännölliset rutiinit ja turvallinen arki luovat ympäristön, jossa vaikeasti kehitysvammaisen ihmisen kykyjä voidaan pitää yllä ja jopa kehittää. Itsenäistyminen päivittäisissä toiminnoissa vaatii kuitenkin pitkäjänteistä kuntoutumista ja työtä. (Kaski ym., 2012, s. 20.)

2.2 Kehitysvammaisuus – toimintakyvyn näkökulma

Kehitysvammaisuus määrittyy toimintakyvyn yläkäsitteeksi, johon liittyvät biologisen prosessin lisäksi myös vahvasti yksilön ja elinympäristön näkökulmat (Kaski, ym. 2012, s. 15). Toimintakyvyn näkökulmasta ihmisen vammaisuutta tarkastellaan sen myötä, miten henkilön vamma vaikuttaa päivittäiseen selviytymiseen, osallisuuteen ja hyvinvointiin. Toimintakyky voidaan nähdä fyysisenä, psyykkisenä, sosiaalisena sekä kokemuksellisenä. (Seppälä, 2022.)

Kehitysvammaisen ihmisen haasteet johtuvat usein siitä, että omalla toimintakyvyllä ei kyetä vastaamaan tilanteen vaatimaan suoriutumiseen. Näin ollen ihminen tarvitsee tukea selviytyäkseen vastaavista tilanteista. Tuen määrä ja laatu ovat yksilöllisiä riippuen ihmisen toimintarajoitteista. Tukea voidaan antaa kannustamalla, opastuksella ja ohjauksella sekä käytännön avulla, huolenpidolla sekä hoivalla. Yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi toimintakykyyn vaikuttavat myös olosuhteet sekä henkilön saama tuki eri tilanteissa. Ihmisen kehitysvammaisuus saattaa näyttäytyä toisissa tilanteissa ja toiminnoissa hyvinkin vahvasti, ja vastaavasti toisissa tilanteissa se ei näy lainkaan. Toimintakykyä arvioitaessa tulee siis kiinnittää huomio myös toimintaympäristöön. Toimintakyvyn rajoituksia tulee tarkastella myös suhteessa ikävaiheeseen ja kehitystehtäviin, joita siihen normaalisti kuuluu. Riskitekijät, kuten sairaudet sekä ikääntyminen, tulee olla tiedossa ja muutokset niissä tulee olla seurannassa. (Seppälä, 2022.)

Kehitysvammaisuudella ei kuitenkaan voida selittää kaikkia ihmisen toimintakyvyssä ilmeneviä rajoitteita. Kommunikaatiossa, aistitoiminnoissa tai motorikassa ilmenevät ja myös somaattiseen tai mielenterveyteen vaikuttavat haasteet saattavat heikentää ihmisen toimintakykyä entisestään. Tunnistamattomat lisävammat, kuten näön ja kuulon alenemat, pahentavat kehitysvamman aiheuttamia vaikeuksia. Erilaiset toimintakykyyn liittyvät rajoitteet voivatkin olla syinä siihen, että ihminen ei saavuta edellytystensä mukaista elämänhallinnan tasoa. (Seppälä, 2022.)

2.3 Kehitysvammaisuus – sosiaalinen näkökulma

Sosiaalisella näkökulmalla halutaan ilmaista sitä, että kehitysvammaisuuden tuoma haitta ei aina johdu ainoastaan lääketieteen määrittämästä vammasta, vaan siihen vaikuttavat myös ympäristö ja yhteiskunta. Tarjolla oleva tuki ja apuvälineet ovat merkittävässä asemassa ja usein ratkaisevaa on myös löytää yhteinen tapa kommunikoida, kun kehitysvammaisia autetaan selviytymään arjessa. Lisäksi ihmisen kehonkielen ja eleiden ymmärtäminen auttaa oikeanlaisen tuen arvioimisessa. (Seppälä, 2017, s. 41.)

Oikeanlaisella tuella kehitysvammainen pystyy tekemään omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Itsemääräämisoikeuden toteuttamisessa lähiverkoston rooli on merkityksellisessä asemassa. Läheiset ihmiset ovat oppineet tunnistamaan kehitysvammaisen ihmisen omaa olemuskieltä ja osaavat näin ollen tulkita esimerkiksi henkilön mieltymyksiä. Tästä syystä jaettu historia läheisten kanssa auttaa kehitysvammaista toteuttamaan päätöksentekoa häntä koskevissa asioissa. (Seppälä, 2017, s. 41.)

Kehitysvammaisuudessa on merkityksellistä myös se, miten ihminen kokee oman vammaisuutensa. Kehitysvammaiset eivät luokittele itseään oman vammansa kautta. Kokemus omasta vammaisuudesta syntyy aina vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Haastetta näkökulmaan antaa se, että ihmisen määrittely kehitysvammaiseksi tulee ulkopuolelta eikä henkilön omaa mielipidettä ole

aina kuunneltu. Viime vuosina ihmisen näkökulma omasta kehitysvammaisuudesta on noussut esiin etenkin vammaispolitiikassa. Vammaisjärjestöt korostavat kehitysvammaisten itsemääräämisoikeutta ja heitä tulisi kuulla itseään koskevassa päätöksenteossa. Kehitysvammaisilla tulisi myös olla oikeus päättää omista palveluista ja määrittää oman elämänsä suunta. (Kehitysvamma-liitto, 2022b.)

3 OMAINEN

Läheisverkoston tilaa ja sen ulottuvuuksia voidaan määritellä usealla eri tavalla. Ihmisten väliset suhteet voivat olla läheisiä tai etäisiä. Lähestymistapa määrittyy usein lain, politiikan sekä suhteiden merkitysten myötä. (Reich, 2021.) Omaisella tarkoitetaan yleensä oman perheen jäsentä tai lähisuku-laista. Omaiskäsitteen lähimerkityksiä ovat sukulainen, läheinen ja perhe. Suhde perheeseen ja omaiseen on luonteeltaan pysyvä riippumatta keskinäisten yhteyksien tiheydestä. Tavallisesti ihmissuhteet ovat tunnepitoisia, vasta-vuoroisia ja korvaamattomia. (Gothoni, 1991, s. 14.)

Verkostokeskeisessä työssä käytetään kuitenkin laajempaa määritelmää omaisesta. Hoidossa mukana voi olla sukulaisia, ystäviä, naapureita tai esimerkiksi työtovereita. Tällöin omaisiksi määritellään kaikki henkilöt, joilla on keskeinen asema tietyn ihmisen ihmissuhdeverkostossa. (Liukkonen & Vaarama, 1991, viitattu lähteessä Saarelainen, 2002, s. 13). Omaisen merkitys on tukea tarvitsevalle henkilölle monimuotoinen. Usein yhteinen historia, yhteinen arjen kulttuuri ja emotionaaliset siteet ovat luoneet suhteen, jota ei voi virallisella, formaalilla hoidolla korvata. Parhaimmillaan omaiset voivat toimia palveluverkostossa asiakkaan arjen asiantuntijoina hyvinvointia tuettaessa ja edistetessä. (Karhula, 2015, s. 10.)

Vuonna 1991 hallitus jätti Eduskunnalle esityksen koskien lakia potilaan asemasta ja oikeuksista. Tässä esityksessä hallitus määritteli, että lähiomaisia

ovat aviopuoliso, lapset, vanhemmat ja sisarukset. Lisäksi muu läheinen voi olla henkilön avopuoliso tai henkilö, joka pysyvästi asuu potilaan kanssa. (HE 185/1991, s. 17.) Karjalainen -lehti (2012) julkaisi artikkelin, jossa todetaan lähiomaisen määrittelystä, ettei siihen ole lainsäädännössä sitovia määräyksiä. Tulkinnan mukaan lähiomainen voi olla potilaan ilmoittama henkilö, esimerkiksi ystävä. Entistä nykyaikaisempaa onkin määrittää lähiomaiseksi itselleen muu henkilö kuin sukulainen.

Sosiaalihuoltolaissa on otettu laajemmin huomioon henkilön läheisverkosto ja se kenet henkilö osoittaa merkitsevästi siihen kuuluvaksi. Sosiaalihuoltolaissa on omaisen lisäksi käytössä termit "läheinen" tai "muu läheinen". (ShL 1301/2014.) Laissa todetaan palvelutarpeen arviointi suoritettavaksi asiakkaan sen hetkisen elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa (ShL 1301/2014, 4 luku 36 §).

Tässä opinnäytetyössä omaisella tarkoitetaan henkilöä, joka on sukulaisuussuhteen kautta henkilön omainen, tai muutoin vastuullisessa asemassa henkilöä koskevissa asioissa ja päätöksissä, itsemääräämisoikeutta kunnioittaen.

4 VAMMAISLAINSÄÄDÄNTÖ JA ASUMISPALVELUT

4.1 Kehitysvammaisia koskevat lait

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on määritellyt sosiaali- ja terveysalalla vaikuttavia lakeja seuraavasti. Yleislakina vaikuttaa sosiaalihuoltolaki (1301/2014), jonka mukaan määrittyvät kansalaisten saamat sosiaalipalvelut. Myös kehitysvammaisille tämä laki on ensisijainen. Sote-uudistuksessa (sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palveluiden sekä rakenteiden uudistus) Suomi jaettiin 21. hyvinvointialueeseen. Nämä hyvinvointialueet vastaavat aluidensa sosiaalihuollon palveluista. Hyvinvointialueen tulee lain myötä tarjota

apuvälineiden järjestäminen, yksilöllinen hoito ja huolenpito sekä tiedottaminen erityishuoltopalveluista. (THL, 2022.)

Vammaispalvelulain muodostumisen myötä yhdistyvät laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) sekä laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987). Erityishuoltoa koskevaan lakiin jätettiin kuitenkin voimaan luku 3 a, joka käsittelee itsemääräämisoikeuden vahvistamista sekä rajoitustoimenpiteiden käyttöä erityishuollossa (519/1977). Hallituksen esityksen mukaan lakiuudistuksella on tarkoituksenmukaista yhdenvertaista vammaiset henkilöt paremmin suhteessa muihin kansalaisiin. Lisäksi pyritään vahvistamaan vammaisten henkilöiden osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnallisella tasolla ja eritoten ehkäisemään näihin vaikuttavia esteitä. Uudella kokonaisvaltaisella lakiuudistuksella tavoitellaan myös vammaisen henkilön elämän tukemista yhä itsenäisemmäksi ja näin ollen itsemääräämisoikeuden korostamista. Jotta nämä edellä mainitut tavoitteet toteutuvat tulee lakiuudistuksessa näkyä myös se, että palveluiden tarjontaa muutetaan. Lakiuudistuksessa on nostettu yhdeksi tavoitteeksi yksilöllisten tarpeiden mukaiset riittävät ja laadukkaat palvelut. Uudistuksessa on tuotu esiin, että palveluiden saaminen ei tulevaisuudessa vaadi vammaisella henkilöllä todettua diagnoosia, vaan palvelun tarve arvioidaan henkilön tilanteen ja tarpeen mukaan. (HE 191/2022, s. 264.)

Uusi vammaispalvelulaki oli määrä ottaa käyttöön 1.1.2023 lähtien, mutta näin ei kuitenkaan käynyt. Eduskunta on hyväksynyt lain noudattamiseen siirtymisen keväällä 2023, minkä myötä tämä astuu voimaan 1.10.2023. Tuettua päätöksentekoa sekä sen toteuttamista koskevat pykälät astuvat voimaan vasta vuoden 2025 alussa. Vammaispalvelulain toteuttamiseen on kolmen vuoden siirtymäaika, mutta sen noudattaminen aloitetaan niiltä osin heti, kun palvelujen tarjoaminen ja resurssit sen sallivat. (THL, 2023.)

4.2 Asumispalvelut kehitysvammaisille

Suomalaisista täysi-ikäisistä kehitysvammaisista noin 12 000 asuu asumispalveluissa (Kehitysvammaliitto, n.d.-b). Kehitysvammaisten asumisratkaisuksista käytetään käsitteitä tuettu asuminen, ohjattu asuminen sekä autettu asuminen. Käsitteillä kuvataan asumisen eroavaisuuksia henkilön toimintakyvyn ja vaadittavien asumisjärjestelyjen mukaisesti. Tuettu asuminen mahdollistaa henkilön mahdollisimman itsenäisen toiminnan. Tukea annetaan useimmiten raha-asioissa ja arjen sekä vapaa-ajan suunnittelussa. Ohjatussa asumisessa tuki keskittyy aamuihin ja iltoihin sekä tiettyihin arjen toimintoihin. Ohjattu asuminen on yksilöä kehittävää ja siinä kannustetaan yhä itsenäisempään suoriutumiseen. Edellä mainitut asumisratkaisut ovat suunniteltu lievästi sekä keskiasteisesti vammaisille henkilöille, joiden muut vammat ovat lieviä ja jotka kykenevät suurimmaksi osaksi itsenäiseen arkeen. Autetussa asumisessa tuki liittyy henkilön perushoitoon ja vaatii ympärivuorokautista hoivaa ja huolenpitoa. (Niemelä & Brandt, 2008, s. 39.) Tässä tutkimuksessa haastateltujen omaisten läheiset asuvat tehostetussa palveluasumisessa, jossa henkilökunta on paikalla ympärivuorokautisesti. Tästä syystä tehostetun palveluasumisen käsitettä ja pääperiaatteita avataan seuraavassa kappaleessa tarkemmin.

4.3 Tehostettu palveluasuminen

Tehostettu palveluasuminen kuvataan Sosiaalihuoltolain 21c §:ssä ympärivuorokautisena palveluasumisena. Ympärivuorokautinen palveluasuminen tarkoittaa asumista esteettömässä palvelukodissa tai vastaavassa asumisyksikössä, jossa huolenpitoa, tukea ja apua on saatavilla viipymättä vuorokauden ympäri. Perushoidon lisäksi asumisessa otetaan huomioon yksilölliset tarpeet ja kuntoutumismahdollisuudet. Tehostetusta asumisesta on usein tavoitteena siirtyä ohjattuun tukiasumiseen, mutta usealle kehitysvammaiselle asumisyksikkö on pysyvä koti. (ShL, 1301/2014.)

Tehostettuun palveluasumiseen kuuluu yksilöllisen tarpeen mukaisen hoidon ja huolenpidon lisäksi ateriat, vaatehuolto, siivous sekä osallisuutta ja toimintakykyä edistävä toiminta. Asumisessa tulee kunnioittaa henkilön yksityisyyttä

ja huolehtia lääkinällisestä kuntoutuksesta sekä muista terveydenhuollon palveluista. (ShL 1301/2014, 3 luku 21 c §.) Tehostettua palveluasumista tarvitsee pääasiassa henkilö, joka on vaikeasti tai syvästi kehitysvammainen. Asiakkaana voi myös olla lievästi tai keskiasteisesti kehitysvammainen henkilö, jolla on syystä tai toisesta lieviä tai vaikea-asteisia lisävammoja. Autettua asumista voidaan myös järjestää lyhytaikaisesti joko tilapäisesti tai säännöllisesti toistuvana. (Niemi & Brandt, 2008, s.39.)

Palveluasumisen pääperiaatteena on, että kehitysvammainen maksaa itse asumiskustannukset. Näihin maksuihin lukeutuvat vuokra, ruoka, vesimaksu, sähkö, vaatteet, lääkkeet sekä henkilökohtaisen hygienian tarpeet. Ryhmämuotoisessa asumisessa osa kustannuksista jakautuu asiakkaiden kesken. Näitä maksuja kuvataan ylläpitomaksulla, joka sisältää siivouksessa käytettävät pesuaineet, pyykinpesuaineet sekä osan hygieniatarvikkeista. Kun asuminen toteutetaan vammaispalvelulain mukaisesti, palvelut ovat käyttäjälle maksuttomia. Hyvinvointialueen maksettavaksi tulevat sellaiset välttämättömät palvelut, jotka ovat kehitysvammaiselle turvallisen asumisen edellytyksenä. Asumista tukevia palveluita ovat tuki ja apu siivouksessa, syömisessä, ruoanlaitossa, pukeutumisessa, henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimisessa, liikkumisessa sekä avustaminen asioinnilla käymisessä. (Kehitysvammaliitto, 2023.)

4.4 Itsemääräämisoikeus asumisessa

Itsemääräämisoikeus on jokaisen perus- ja ihmisoikeus. Suomen perustuslaki takaa itsemääräämisoikeuden jokaiselle henkilölle. Itsemääräämisoikeus käsittää laajalti ihmisen oikeudet päättää omasta elämästään ja vapaudestaan tehdä itseään koskevia päätöksiä. (PL 731/1999). Itsemääräämisoikeutta tukevista asioista määrätään myös yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) sekä laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Nämä lait pyrkivät osaltaan takaamaan yhdenvertai-

suutta, asiakkaan oikeudenmukaista kohtelua, asiakkaan oikeutta saada asianmukaista tietoa, asiakaslähtöistä toimintaa ja laadultaan riittävää palvelua sosiaalihuollossa.

Kehitysvammaisella on oikeus omaan asuntoon. Asunto mielletään tilaksi, jossa voidaan toteuttaa päivittäisiä toimintoja eli asumista ja elämistä. Asunnoksi luokitellaan tila, jossa on keittiö sekä wc-tila. Asunnon tulee myös turvata yksityiselämän suoja sekä kotirauha. Kehitysvammaisten asunnot ovat usein ryhmäkodeissa tai palvelutaloissa, joissa asuu useampi henkilö omassa asunnossaan. (Niemelä & Brandt, 2008, s. 36.) Kehitysvammaisen itsemääräämisoikeus näkyy asumisessa mm. siten, että hänellä on oikeus valita asunto, asuinpaikkakunta ja mahdollinen asuinkumppani. Itsemääräämisen myötä asunto muuttuu usein myös kodiksi. Kodinomaisuutta ja asumisen merkityksellisyyttä kehitysvammaiselle lisää oikeus päättää asumiseen liittyvistä asioista kuten sisustuksesta, huonekaluista ja vieraista. (Niemelä & Brandt, 2008, s. 151.)

Ryhmäkodissa tai palvelutalossa asuvan kehitysvammaisen oikeuksiin kuuluu myös valita itseään avustava henkilö. Lisäksi kehitysvammaisella on oikeus päättää rahankäytöstään sekä vapaus valita vapaa-ajan toimintansa ja harrastuksensa. Palvelua tuottavan organisaation henkilökunta voi tukea asiakasta arjessa ohjaamalla asiakasta oikeaan toimintaan ja olemalla asiakkaan puolella hänen valinnoissaan. (Niemelä & Brandt, 2008, s. 151.) Lisäksi henkilökunnalta vaaditaan tilannetajua ja sensitiivisyyttä asiakkaan kanssa toimimisessa. Palveluasuminen on tavoitteellista ja jokaisella asiakkaalla on oikeus yksityisyyteen sekä omien tarpeidensa toteuttamiseen. Henkilökunnan tuleekin välillä myös rohkaista asiakasta tuomaan omia tarpeitaan ilmi. (Repo & Talvela, 2004, s. 402.) Palveluntuottajan ja kehitysvammaisen tulee tehdä kirjallinen sopimus niistä palveluista, joita kehitysvammaisen tulee saamaan ja kuvata tilanteet, joissa apua tarvitaan. Sopimus tulee päivittää säännöllisesti tai palvelutarpeen muuttuessa. (Niemelä & Brandt, 2008, s. 151.)

Yksilön näkökulmasta turvallisuutta asumiseen luo vapaus liikkua asunnossa ja sen lähiympäristössä. Asunnon haltijalla tulee olla asuntonsa ovesa lukko

ja siihen henkilökohtainen avain. Ryhmäkodissa asumisessa korostuu asumiskumppaneiden riskitön käyttäytyminen osana turvallista asumista. Henkilökunnan on tuettava kehitysvammaista henkilöä turvallisessa asumisessa puuttamalla mahdollisiin asumista haittaaviin epäkohtiin viipymättä. Henkilökunnan ammattitaito sekä selkeät toimintaohjeet esimerkiksi poikkeuksellisen tilanteen sattuessa lisäävät asukkaiden kokonaisvaltaista turvallisuuden tunnetta. (Niemi & Brandt, 2008, s. 152.)

Kehitysvammaisen vapautta ja vaikutusmahdollisuuksia on pyritty lisäämään lähiaikoina korostamalla heidän itsemääräämisoikeuksiaan lain puittein. Kuitenkin eritoten kehitysvammaisten taloutta joudutaan joskus turvaamaan edunvalvojalla, koska useimmissa tapauksissa kehitysvammaisen katsotaan vajaavaltaiseksi huolehtiessaan raha-asioistaan. Holhoustoimilain (laki holhoustoimesta 442/1999) mukaan aikuiselle 18-vuotta täyttäneelle henkilölle määrätään edunvalvoja vain silloin, kun sen katsotaan olevan välttämätöntä, mutta ei kuitenkaan pelkästään kehitysvammadiagnoosin perusteella. Jos kehitysvammaisen asiat tulee hoidetuksi asianmukaisesti esimerkiksi läheisen toimesta, ei maistraatti useinkaan ole halukas määräämään edunvalvojaa. Toiminta nojaa pyrkimykseen vaikuttaa mahdollisimman vähän kehitysvammaisen perus- ja ihmisoikeuksiin. (Salisma, 2017.)

Itsemääräämisoikeuden turvin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaalla on aina oikeus saada tiedot itseään koskevasta hoidosta ja näin ollen myös vapaus valita tietojen luovutus eteenpäin valitsemilleen tahoille. Valtakirjalla henkilö voi myös antaa läheisilleen oikeuden saada häntä itseään koskevia terveystietoja. Valtakirjan voi antaa kuitenkin vain riittävässä ymmärryksessä oleva henkilö ja tämä voidaan todentaa esimerkiksi lääkärintodistuksella. Potilaslain 6 ja 9 §:iin nojaten, jos täysi-ikäinen henkilö ei kehitysvammansa perusteella kykene päättämään hoidostaan, on edunvalvojalla tai läheisellä oikeus tulla kuulluksi päätöksiä tehtäessä. Edunvalvontaan liittyvät asiat ovatkin usein henkilökunnan ja omaisen välillä tapahtuvan viestinnän yksi pääteemoista. (Salisma, 2017.)

5 OMAISYHTEISTYÖ ASUMISPALVELUISSA

5.1 Omaisyhteistyön toimintaperiaate

Yhteistyö on aktiivinen prosessi, johon ryhdytään, kun on toive tai tarve ratkaista jokin ongelma tai luoda uusi toimintatapa. Yhteistyöhön kuuluu yhteinen vastuu tuloksesta ja se vaatii osapuolten välistä päätöksentekoa. Yhteistyössä tavoitteen tulee olla yhteinen. Yhteistyössä kontekstisidonnaisuus on vahva, mikä tekee siitä moniulotteisen ilmiön. Erityyppiset ympäristöt yhteistyölle johtavat myös erilaisiin vuorovaikutustapoihin. Vuorovaikutuksella on suuri merkitys yhteistyössä, joka toteutuu konkreettisesti osapuolten välillä. Yhteistyötä tehdessä syntyy usein tiimejä sekä verkostoja. Tavoitteellisin, mutta resursseja kuluttavin yhteistyö toteutuu kahden tai kolmen osapuolen välillä. (Aira, 2012, s. 129.) Opinnäytetyön keskiössä ovat haastatellut omaiset ja heidän kokemuksensa omaisyhteistyöstä. Yhteistyöstä ei voida puhua ilman toista osapuolta, ja asumispalveluyksikön henkilökunta muodostaakin keskeisen osan omaisyhteistyössä. Unohtaa ei sovi haastateltujen läheisiä eli asukkaita, jotka ovat kiinteä osa yhteistyön kokonaisuutta. Hyvin toimivan yhteistyön toteutuminen vaatii kaikkien osapuolien sitoutumista, mutta henkilökunnan ammatillinen ote ja vuorovaikutus ovat ensisijaisen tärkeitä (Kotiranta, 2012a).

Omaisyhteistyö eli omaisten ja hoitohenkilökunnan välinen yhteistyö tukee asukkaan hoivan ja hoidon kokonaisuutta. Asukas on hoivan keskiössä, mutta myös lähipiirillä on merkittävä rooli hyvinvoinnin tukemisessa. Yhteistyön ylläpitäminen ja kehittäminen vahvistavat niin asukaslähtöistä kuin myös perhelähtöistä toimintakulttuuria. Omaisten kuulluksi tuleminen auttaa hoitotyön toteuttamisessa sekä hoivakodin arjen suunnittelussa. Hoitosuunnitelmassa sekä asumisessa on tärkeää myös huomioida se, jos asukkaalta puuttuu läheisverkosto. (Kotiranta, 2012a.)

Keskeisintä omaisyhteistyössä on luottamuksellisen suhteen rakentaminen sekä turvallisuuden tunteeseen vastaaminen. Omaisen ja henkilökunnan välinen yhteistyö on merkityksellistä, sillä se heijastuu myös kokemukseen laadukkaasta hoivasta sekä hoidosta. Asumispalveluissa luottamuksellisen yhteistyösuhteen luomisessa on tärkeää kuunnella omaisen huolet ja toiveet. Omaiselle tulee taata tunne siitä, että hänen roolinsa on merkityksellinen ja hän voi osaltaan vaikuttaa läheisensä hyvinvointiin. Avoin vuorovaikutus ja molemmin puolinen kunnioitus luovat pohjan hyvin toimivalle omaisyhteistyölle. (Kotiranta, 2012a.)

Omaisyhteistyössä henkilökunnan tulee myös ottaa huomioon asiakkaan itsemääräämisoikeus. Asiakkaalla on itsemääräämisoikeuteensa vedoten mahdollisuus kieltää tietojensa jakaminen läheisilleen. Asiakas voi myös halutesaan rajata mitä tietoja henkilökunta saa luovuttaa lähipiirille. Henkilökunnan tulee kertoa asiaankuuluvalla tavalla omaiselle asiakkaan esittämästä toiveesta. (Valvira, 2019.) Tällaisessa tilanteessa henkilökunnan vuorovaikutusosaamisen merkitys korostuu. Henkilökunnan tulisi pystyä tarjoamaan omaiselle tilanteesta huolimatta hyvä kokemus yhteistyöstä, vaikka tietoja ei henkilökunnan puolesta luovutetakaan. (Höök, 2023, s. 15.)

5.2 Aikaisempia tutkimuksia omaisyhteistyöstä

Opinnäytetyön alussa aiheen kannalta keskeiset käsitteet on kuvattu ja analysoitu niin, että lukija ymmärtää mitä ne tarkoittavat ja miten ne liittyvät toisiinsa. Alkuosan viitekehityksen muodostavat pääasiassa Kehitysvammaliiton sekä sosiaali- ja terveysministeriön selvitykset ja julkaisut, joidenkin aiheeseen liittyvien projektien raportit sekä kehitysvammaisia ja heidän asumistaan koskeva lainsäädäntö. Omaisyhteistyöstä löytyi suhteellisen vähän teoreettista aineistoa ja tutkimuksia, ja opinnäytetyön omaisyhteistyöhön liittyvä viitekehitys muodostuukin pääosin aihetta käsittelevistä AMK- ja YAMK-opinnäytetöistä. Höök (2023, 48) on päätenyt samaan omassa opinnäytetyössään, ja hänen

mukaansa teoreettisen tutkimustiedon vähyys saattaa johtua aiheen konkreettisuudesta ja arvostuksen puutteesta. Jotta omaisyhteistyötä voidaan suunnitelmallisesti kehittää, niin tarvitaan tutkittua tietoa toimenpiteiden tueksi.

Erityisesti omaisten näkökulmasta tarkasteltuna yhteistyö kehitysvammaisten palveluasumiseen liittyen on varsin tutkimaton aihe, joten sen esille nostaminen on tärkeää. Kun kriteereiksi valittiin samat tekijät kuin omassa opinnäytetyössä eli omaisten näkökulma, omaisyhteistyö ja kehitysvammaisten asumispalveluyksikkö, niin vastaavanlaisia tutkimuksia ovat tehneet Hynynen (2018) opinnäytetyössään ”Yhdessä enemmän? - Läheisten kokemukset ja kehittämisehdotukset läheisyhteistyön kehittämisen osana Savon vammaisasun-tosäätiössä” sekä Ikäheimo (2016) omassaan ”Yhdessä omaisten kanssa. Yhteiskehittämisellä uusia innovaatioita Silvonrinteen asumispalveluyksikössä”.

Hynynen (2018) opinnäytetyössä alkukartoitus suunnattiin säätiön työryhmille, ja saatujen vastausten perusteella toteutettiin kysely läheisille. Aineisto kerättiin kyselylomakkeella, jossa vastaaminen tapahtui annetuista vaihtoehdoista valitsemalla ja tulokset esitettiin numeerisesti. Osa kysymyksistä oli kuitenkin avoimia kysymyksiä, joihin pystyi vastaamaan omin sanoin. Tutkimuksen tulosten perusteella hyvin toimivassa läheisyhteistyössä on tärkeää ymmärtää eri roolit ja tehtäväkuvat, minkä lisäksi säännölliset tapaamiset, toimiva tiedon-siirto ja vuorovaikutus ovat keskeisiä tekijöitä hyvin sujuvassa läheisyhteistyössä. Vaikka yhteistyö toimii hyvin nykyisellään, niin panostamalla esiin nousseisiin teemoihin siitä voidaan saada entistäkin toimivampaa.

Ikäheimon (2016) opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää omaisyhteistyötä Silvonrinteen asumispalveluyksikössä, jossa asuu aikuisia kehitysvammaisia. Yhteiskehittämisen keinoin toteutetussa työssä selvitettiin sitä, millaisia toiveita omaisilla on yhteistyön suhteen ja miten he haluaisivat osallistua asumispalveluyksikön toimintaan. Aineistoa kerättiin kahdessa omaisille järjestetyssä tilaisuudessa sekä henkilökunnan kehittämisiltapäivässä. Jo pelkästään se, että omaiset osallistuivat vapaaehtoisesti kehittämisen suunnitteluun, nähtiin itseisarvona ja mahdollisuutena oppia uutta. Kehittämistyön tuloksena syntyi

vuosikello, jonka avulla selkeytetään omaisten ja henkilökunnan välistä yhteistyötä, ja jota käytetään johtamisen työvälineenä.

Omaisyyhteistyötä kehitysvammaisten asumiseen liittyen työntekijöiden näkökulmasta on tutkinut opinnäytetyössään Petäjäjärvi (2020, s. 42–43). Opinnäytetyössä tutkimuskysymyksillä pyrittiin löytämään vastauksia siihen, miten omaisyhteistyö rakentuu työntekijöiden näkökulmasta, mitkä asiat edistävät ja toisaalta mitkä asiat heikentävät sitä. Tulosten mukaan työntekijät kokivat omaisyhteistyön sujuvan pääsääntöisesti hyvin, mutta sitä olisi mahdollista edistää erinäisin keinoin. Esiin nostettuja asioita olivat kommunikoinnin parantaminen ja avoimuus sekä toisten huomioon ottaminen ja välittäminen. Yhteistyötä heikentäviä tekijöitä puolestaan olivat omaisten huono käytös vuorovai-
kutustilanteissa sekä luottamuspula työntekijöitä kohtaan.

Karhula (2015, s. 7) on puolestaan selvittänyt omaisen ja läheisen näkemyksiä omasta roolistaan. Karhulan ajatus tutkimukseen lähti yksittäisen omaisen toiveesta. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut saada omaisten sekä läheisten äänet kuuluviin ja luoda omaisista voimavara hoitohenkilökunnalle. Haastattelusta nousi keskiöön omaisten kuuleminen ja kuunteleminen, joka osoittautui samalla myös omaisten arvostamiseksi. Karhula viittaa tutkimuksessaan Shierin toimintamalliin (kuvio 1), joka on alun perin suunniteltu lasten ja nuorten osallistamiseen. Karhula näkee, että Shierin mallia mukaillen omaisten osallistuminen kasvaa. Portaiden tarkoituksena on lisätä asteittain omaisten ääntä, osapuolten valtaa ja yhteistyön vastuun jakaantumista. Karhula (2015, s.54–55) nostaa esiin, miten toimintamalleja on luotu ja kehitetty erilaisiin tarpeisiin, mutta niiden konkreettinen käyttö ontuu, ja mallien hyödyntäminen vaatisikin kokonaisvaltaista paneutumista aina asenteesta sitoutumiseen. Toimintamalleja tulisi ottaa käyttöön organisaatiolähtöisesti niin, että palvelujärjestelmä, työyhteisö, omaiset sekä itse asiakkaat olisivat yhdessä rankentamassa toimivaa kokonaisuutta.

Kuvio 1. Läheisen osallisuuden tukeminen (Karhula, 2015, s. 54).

Selvityksessään Karhula tuo esiin myös, miten McPherson on ryhmänsä kanssa tutkinut virallisen ja epävirallisen hoivan välistä yhteistyötä. Epävirallista hoivaa toteuttavat omaiset kertoivat haastatteluissaan kokevansa yhteistyön stressaavaksi, vaikeaksi ja jatkuvaksi taisteluksi. Tiedon saaminen ja välittäminen koettiin haastavaksi, koska omaisten tietoa ei arvosteta eikä heitä oteta vakavasti. Näistä syistä omaisten luottamus läheisensä laadukkaaseen hoitoon saattoi horjua. Luottamuksen horjuminen näkyi intervallihoitojen sekä omaishoidon vapaiden käytön katkaisemisena ja tämä taas näkyy omaisten hyvinvoinnissa ja jaksamisessa negatiivisesti. Haastatellut omaiset olivat haastatteluissaan korostaneet, että palveluiden tulisi olla yksilöllisesti suunniteltuja juuri asiakkaan tarpeita vastaaviksi. McPherson ja muut tutkijat ehdottivatkin, että palveluiden suunnittelussa otettaisiin tulevaisuudessa huomioon asiakkaan ja omaisen suhde sekä heidän tarpeensa kokonaisvaltaisesti. Tutkijat korostavat, että palveluiden suunnittelussa ja tarpeiden kartoituksessa olennaisinta on jatkuva tiedonvälitys osapuolilta toisille. (Karhula, 2015, s. 16.)

5.3 Omaisyhteistyöhön kehitettyjä toimintamalleja

Omaisyhteistyön tutkimusten yhteydessä on usein pyritty myös kehittämään erilaisia toimintamalleja. Omaisena edelleen ry on vuosina 2009–2011 toteuttanut Omaiset rakentamassa asukaslähtöisyyttä Oras-kehittämiprojektin. Valtakunnallisen projektin tarkoituksena oli vahvistaa asukaslähtöisiä toimintatapoja sekä käytäntöjä kodin ulkopuolisessa asumisessa. Projektilla tavoiteltiin myös perhelähtöisen toimintatavan lisäämistä sekä vahvempaa yhteisöllisyyttä asumispalveluissa. Oras-projekti keskittyi valmentamaan omaisia muutos- ja siirtymätilanteiden haasteisiin sekä tarjottiin välineitä muutosvaiheeseen liittyvän luopumisen tueksi. Projekti toteutettiin yhteistyössä eri asumisyksiköiden, yhdistysten ja hanketoimijoiden, kuten Palvelujen, osaamisen ja laadun kehittäminen Kanta-Hämeessä asiakaslähtöisesti (Polkka-hanke), kanssa. (Kotiranta, 2012b.) Tuloksena syntyi esimerkiksi omaisyhteistyön toimintamalli vanhuspalveluihin, jonka tarkoitus on ohjata omaisten ja henkilökunnan välistä yhteistyötä. Toimintamalli selkiyttää omaisten roolia sekä vahvistaa luottamussuhdetta osapuolten välillä. (Kotiranta, 2022.)

Mikkelissä toteutettiin vuosina 2011–2013 Valot-projekti (Väisänen, 2013, s. 2–3), jonka tavoitteena oli kehittää terveydenhuoltoon moniammatillinen omaishoitoperheitä valmentava toimintamalli. Tarve toimintamallille nousi omaisten kokemuksesta sekä yhteiskunnallisesta tarpeesta. Pitkäaikaissairaat, ikäihmiset sekä kehitysvammaiset ovat oikeutettuja asumaan kotonaan oikeanlaisten tukien ja palvelujen avulla. Projektin alussa selvitettiin Bikva-arviointimenetelmällä terveydenhuollossa asioineiden omaisten kokemuksia ammattihenkilöstön kanssa tehdystä yhteistyöstä sekä heidän näkemyksiään omasta roolistaan omaisena.

Projektissa valmistui Valot-toimintamalli, joka toimii kehyksenä omaishoittoon valmentamisessa. Toimintamallissa on kuusi pääteemaa, joiden kautta omaishoitotilanne kartoitetaan mahdollisesti jo hyvissä ajoin ennen omaishoidon aloittamista. Pääteemoina on kohdennettu omaishoitotilanteen tunnistaminen, yhteistyön käynnistäminen omaisen kanssa, selvityksen tekeminen terveydenhuollossa, omaisen ohjaaminen, kotiutuksen valmistelu yhteistyönä sekä

suunnitelmien tarkistamisesta ja seurannasta sopiminen. (Väisänen, 2013, s. 9.)

Höökkin (2023, s. 19, 53–54) opinnäytetyössä kehitettiin omaisyhteistyön malli kehitysvammaisten tehostetussa palveluasumisessa käytettäväksi. Opinnäytetyö toteutettiin hyödyntäen palvelumuotoilua, jonka ensimmäisessä eli ymmärrysvaiheessa tietoa kerättiin mm. aivoriihien avulla. Tulosten mukaan kehitysvammaiset ja heidän omaisensa arvostavat asukkaat tuntevaa henkilökuntaa, laadukasta tiedottamista sekä luottamusta. Lisäksi tutkimuksen tuloksena syntyi omaisyhteistyön malli, joka sisältää omaisyhteistyön toimintaperiaatteet, toimintamallin ja yksikkökohtaisen suunnitelman.

Kärkkäinen ja Rantanen (2021) ovat opinnäytetyössään ”Ymmärryksestä Yhteistyöhön -toimintamalli omaisyhteistyön kehittämiseen” käsitelleet aihetta sekä työntekijöiden että asukkaiden omaisten näkökulmasta, mutta tutkimuksen kohteena on ollut vanhusten hoivakotiympäristö. Kyselytutkimuksella selvitettiin sekä hoivakodin työntekijöiden, että asukkaiden omaisten näkemyksiä siitä, mitä he pitävät tärkeinä omaisyhteistyössä ja miten toimintatapoja voitaisiin kehittää. Tutkimuksen tulosten perusteella erityisesti hoivakodin asukkaiden perhelähtöisyyden tukeminen sekä viestinnän ja tiedottamisen parantaminen olivat keskeisiä kehittämisen kohteita. Työn tuloksena luotiin myös omaisyhteistyön kehittämiseen tarkoitettu toimintamalli.

5.4 Omaisyhteistyö itsemääräämisen näkökulmasta

Omaisyhteistyön kehittäminen itsemääräämisoikeuden näkökulmasta on ollut keskeisenä lähtökohtana useissa tutkimuksissa, joissa vaihtelevasti on selvitetty työntekijöiden, omaisten tai itse asukkaiden eli kehitysvammaisten mieltä erilaisilla menetelmillä. Aihetta ovat 2020-luvun taitteessa opinnäytetöissään tutkineet mm. Auvinen (2016), Korpela (2017), Ilomäki & Tohni (2019) sekä Timonen (2020). Näissä opinnäytetöissä itsemääräämisoikeus on ollut tutkimuksen tärkeimpänä lähtökohtana, mutta usein omaisyhteistyö ja sen merkitys ovat nousseet esiin aineistoa analysoitaessa.

Auvisen (2016) opinnäytetyön tuloksena syntyi perehdytysopas, jossa keskiössä on kehitysvammaisten itsemäärääminen. Perehdytysopas on suunnattu Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskuksen työntekijöille. Kehittämishankkeessa käytettiin asiakaslähtöistä Bikva-arviointimallia, joka etenee vaiheittain ja jossa asiakkaat ovat keskeinen osa palveluiden kehittämisen prosessia. Perehdytysoppaan tekemistä varten haastateltiin kehitysvammaisia ja osaamiskeskuksen työntekijöitä, mutta omaisten mielipiteitä ei tämän tutkimuksen yhteydessä selvitetty. Opas sisältää työkäytäntöjä ja toimintatapoja, jotka ovat teemoittain jaoteltuja esimerkiksi kotiin, vapaa-aikaan, työ- ja päivätoimintaan sopiviksi.

Läheisyhteistyön kehittämistä itsemääräämisoikeutta kunnioittaen asumispalveluyksikössä on edistänyt puolestaan Korpela (2017, s. 6, 29, 51) opinnäytetyönsä avulla. Hän on perustellut tarvetta kehittämistyölle sosiaali- ja terveysministeriön Kehas-ohjelmalla, jonka tavoitteena on ollut laitoshoidon lakkauttaminen, minkä seurauksena asumispalveluille on aiempaa enemmän tarvetta. Näin ollen myös läheisyhteistyön merkitys on lisääntynyt kuin myös sen kehittämisen tarve kasvanut. Tutkimuksessa oli mukana sekä henkilökuntaa että kehitysvammaisia asukkaita, ja myös heidän läheisiään. Kuten Timosen (2020) tutkimuksessa niin tässäkin käytettiin aineiston keräämisessä Learning cafe -menetelmää sekä ryhmä- ja yksilöhaastatteluja, ja kehittämisessä hyödynnettiin Bikva-mallia. Keskeisin tulos oli se, että tärkein tekijä läheisyhteistyön onnistumiseksi on toimiva dialoginen vuorovaikutus, jonka avulla myös jatkuva läheisyhteistyön kehittäminen on mahdollista. Dialogiseen vuorovaikutukseen sisältyy keskeisenä elementtinä palautteen antaminen.

”Mieleinen arki omassa kodissa: kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden toteutuminen ryhmäasumisessa” on ollut aiheena Ilomäen ja Tohnin (2019, s. 21, 41) opinnäytetyössä. Kuten omassa opinnäytetyössä niin tässäkin on aineisto kerätty haastattelemalla kehitysvammaisia ja heidän omaisiinsa, mutta painopiste tutkimuksessa on itsemääräämisoikeudessa ja sen toteutumisessa. Tulosten perusteella asukkaat kokivat voivansa vaikuttaa arkeensa ja itsensä toteuttamiseen. Myös omaiset olivat pääosin samaa mieltä,

joskin heidän mielestään kehitettävääkin on. Vaikka omaisyhteistyö ja sen kehittäminen eivät olleet tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena, niin aihe nousi esiin merkittävänä kokonaisuutena. Tehtyjen havaintojen perusteella omaisyhteistyö onkin keskeinen tekijä hyvin toimivassa ryhmäasumisessa, ja muun muassa omaisten kanssa toteutettavia keskusteluja tulisi järjestää säännöllisesti.

Myös Timonen (2020, s. 25–26, 39–42) on käsitellyt YAMK-opinnäytetyössään asukkaan itsemääräämisoikeutta ja sen kehittämistä palvelukodissa. Kuten Auvisen (2016) opinnäytetyössä, niin tässäkin tutkimuksessa on selvitetty palvelukodin henkilökunnan näkemyksiä kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuteen liittyen. Learning cafe -menetelmän sekä ryhmäkeskusteluiden avulla kerättyjen tulosten mukaan asukkaan itsemääräämisoikeuden ja oman näköisen elämän toteutuminen on tärkeää. Lisäksi palvelukodin asukkaiden mielipiteitä kerättiin ryhmäkeskustelutilaisuudessa ja myös heidän omaisilleen annettiin mahdollisuus antaa palautetta kehittämistyössä esiin nousseista tuloksista. Vaikka omaisyhteistyö ei tämän työn varsinainen tutkimuskohde ollut, niin sitä sivuttiin henkilöstölle järjestetyissä keskusteluissa. Työntekijät kokivat, että useimmiten omaisyhteistyö tukee asukkaiden itsemääräämisoikeutta, joskin on tilanteita, joissa asukkaiden ja omaisten toiveet eivät kohtaa. Esimerkkinä oli mainittu tilanne, jossa asukas on kertonut luottamuksellisia asioita, joita ei halunnut kerrottavan omaisilleen.

6 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on ollut tuottaa tietoa siitä, miten omaiset kokevat yhteistyön ja miten sitä voitaisiin kehittää. Tutkimus toteutettiin asumispalveluyksikössä asuvien kehitysvammaisten omaisia haastattelemalla. Opinnäytetyön tekijät ovat työskennelleet kyseisessä asumispalveluyksikössä,

ja käytännön työssä on käynyt ilmi se, miten tärkeää omaisten kanssa tehtävä työ on. Tutkimuksen tavoite opinnäytetyön tekijöille on ollut päästä käyttämään sosionomiopintojen aikana hankittuja tietoja ja taitoja, ja samalla syventää työssä kartutettua ammatillista osaamista tutkimuksen keinoin.

Opinnäytetyön keskeiset tutkimuskysymykset olivat:

- Minkälaisia kokemuksia omaisilla on asumispalveluyksikön kanssa tehtävästä yhteistyöstä?
- Mikä yhteistyössä toimii hyvin, ja toisaalta mikä ei toimi?
- Miten yhteistyötä voitaisiin kehittää?

Opinnäytetyössä on tuotu esille paitsi nykyisen omaisyhteistyön tilanne niin myös esiin nousseet ehdotukset yhteistyön kehittämiseksi. Tavoitteena on luoda tutkittuun tietoon perustuvaa entistä sujuvampaa omaisyhteistyötä, jossa asukkaiden omaisten ääni tulee kuulluksi.

Tutkimuksen tavoite opinnäytetyön tekijöille on ollut toteuttaa kaikkia palveleva tutkimus, jolla toivotaan olevan tulevaisuuden työtä sujuvoittava lopputulos. Opinnäytetyön tekemisen myötä tavoitteena opiskelijoille on myös ollut mahdollisuus oppia kokonaisvaltaista tutkimuksen tekemistä sekä itseohjautuvuutta.

6.2 Tutkimusmenetelmänä haastattelututkimus

Haastattelu on tiedonhankinnan yksi perusmuodoista. Menetelmänä haastattelu soveltuu monenlaisiin tarkoituksiin ja sillä voidaan hankkia syvällistäkin tietoa. Haastattelulla luodaan aineiston keruusta elävistä ja mielekästä, ja metodina haastattelu koetaankin yleensä molempia osapuolia miellyttävänä kokemuksena. Haastattelun kautta pyritään luomaan kuvaa vastaajan ajatuksista ja kokemuksista. Kulloisestakin haastattelutilanteesta riippuu miten laajasti tai suppeasti eri teemoja käsitellään. Haastattelijan tulee kuitenkin huolehtia siitä, että kaikki aihepiirit tulevat ainakin jollain tasolla käsitellyiksi. (Escola ym., 2018, s. 26; Hirsjärvi & Hurme, 2015, s. 9, 41, 44, 47.)

Haastattelumenetelmiä on useita erilaisia, ja niitä voidaan luokitella erilaisin perustein. Luokittelu voidaan tehdä esimerkiksi sen perusteella, miten tarkasti kysymykset on etukäteen muotoiltu, miten niihin vastataan ja millainen rooli haastattelijalla on haastattelutilanteessa. Tämän perusteella haastattelu voidaan jakaa strukturoituun eli lomakehaastatteluun, puolistrukturoituun haastatteluun tai strukturoimattomaan eli avoimeen haastatteluun. Strukturoidussa haastattelussa kysymykset ja niiden järjestys on kaikille haastateltaville sama, minkä lisäksi vastaukset annetaan vaihtoehtojen perusteella. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat samat, mutta valmiita vaihtoehtoja ei ole, vaan haastateltavat saavat vastata omin sanoin. Tämän haastattelumuodon yhteydessä käytetään myös termiä teemahaastattelu, jossa aihepiirit on etukäteen rajattu, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa, eikä niiden järjestystä ole etukäteen määrätty. Avoin haastattelu on nimensä mukaan avoin, eikä sen yhteydessä käytetä lomakkeita tai etukäteen tarkkaan mietittyjä kysymyksiä. (Eskola ym., 2018, s. 26; Hirsjärvi & Hurme, 2015, s. 9, 41, 44, 47.)

Yleisesti ottaen tutkimuksissa pyritään keräämään mahdollisimman laaja aineisto, millä voidaan kasvattaa tutkimuksen luotettavuutta sekä yleistettävyyttä. Myös satunnaisotannalla voidaan lisätä tutkimuksen luotettavuutta, mutta aina sitä ei ole mahdollista tehdä, kuten tämän tutkimuksen kohdalla. Asumispalveluyksikön asukkaiden omaiset muodostavat perusjoukon, jolloin kyse on kokonaistutkimuksesta. (Metsämuuronen 2006, s. 45, 48–49.)

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen, ja tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla asumispalveluyksikössä asuvien asukkaiden omaisia. Koska opinnäytetyöntekijät ovat työskennelleet yksikössä melko pitkään ja omaiset ovat tulleet tutuiksi, niin tähän kokemukseen perustuen uskottiin saatavan paras mahdollinen aineisto kootuksi juuri haastattelujen avulla. Kyselylomakkeiden käyttäminen ei olisi tuottanut vastaavaa tulosta kyseisen vastaajajoukon keskuudessa.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoidulla menetelmällä. Haastatteluissa esitetyt kysymykset olivat kaikille samat, eikä valmiita vaihtoehtoja esitetty, vaan

haastateltavat saivat vastata kysymyksiin omin sanoin. Keskustelun kulkua ohjattiin haastattelun aikana niin, että kaikki aihepiirit tulivat käsitellyiksi. Haastattelijoiden keskinäisestä työnjaosta oli sovittu etukäteen, jotta haastattelu etenisi mahdollisimman luontevasti. Haastatteluilla kerätty laadullinen aineisto analysoitiin sisällönanalyysiä käyttäen esiin nousseiden analyysiyksiköiden eli tutkittavaan aiheeseen viittaavien ilmaisu- ja ilmaisujen perusteella.

6.3 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohteena olevassa asumispalveluyksikössä asui haastattelujen aikaan 12 eri-ikäistä kehitysvammaista henkilöä, joiden taso vaihtelee avustettavista ohjattaviin. Tavoitteena oli haastatella kaikkien asukkaiden omaiset kuitenkin niin, että heidän vapaaehtoisuutensa osallistumiseen tulisi huomioon otetuksi. Asukkaiden omaisiin oltiin yhteydessä puhelimitse kevättalven 2023 aikana, ja heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen tiedusteltiin. Kahdestatoista omaisesta kymmenen ilmoitti haluavansa osallistua haastatteluun. Suurin osa omaisista haastateltiin asumispalveluyksikön tiloissa, yksi omaisen haasteltiin hänen kotonaan sekä yksi etäyhteyden avulla. Kolme omaista ei aikataulullisista syistä pystynyt osallistumaan haastatteluun, mutta he vastasivat kysymyksiin sähköpostitse.

Haastateltavan joukon kasvattaminen ei ollut mahdollista siitä syystä, että asumispalveluyksikössä on vain tietty määrä asukkaita, joten tutkimus oli mahdollista kohdistaa vain heidän omaisiinsa. Vastaajajoukon rajallinen määrä oli tiedossa jo tutkimusta suunniteltaessa.

6.4 Aineiston kerääminen

Haastatteluissa saattaa tulla esiin yksittäisten henkilöiden identifioinnin mahdollistavia tietoja. Haastateltaville kerrottiin, että kaikki puhuttu on luottamuksellista ja aineisto käsitellään niin, ettei yksittäisiä vastaajia tai asukkaita, joita haastattelu koskee, voi tuloksista tunnistaa. Haastattelujen alussa kaikilta pyy-

dettiin lupa haastattelun nauhoittamiseen, ja osallistujille kerrottiin, että nauhoite tuhoetaan sen käsittelyn jälkeen. Heille annettiin myös mahdollisuus lukea kysymykset etukäteen, siis ennen varsinaisen nauhoitettavan osuuden aloittamista.

Haastattelujen litteroinnissa käytettiin apuna Microsoftin litterointiohjelmaa. Tallennus tehtiin ”Puhujilla ja aikaleimoilla”, ja litterointia selkeytettiin vielä tarvittaessa jälkikäteen.

6.5 Aineiston analysointi

Haastatteluilla kerättiin laadullinen aineisto, joka analysoitiin sisällönanalyysiä käyttäen esiin nousevien analyysiyksiköiden eli tutkittavaan aiheeseen viittaavien ilmaisujen perusteella. Sisällönanalyysi on yksi käytetyimmistä analyysimuodoista, koska sitä voidaan käyttää yksittäisenä metodina tai väljänä teoreettisena kehyksenä. Analyysin tarkoituksena on luoda selkeyttä tutkimusaineistoon, jolloin pystytään tekemään luotettavia johtopäätöksiä. Sisällönanalyysiä hyödyntämällä aineistoa voidaan lähestyä systemaattisesti sekä objektiivisesti. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 103, 117, 122.) Tässä tutkimuksessa edellä mainittu tarkoittaa sitä, että aineisto voidaan luokitella järjestelmällisesti sekä yleisellä tasolla, niin että saman vastauksen voi saada usealta haastattelutavalta riippumatta siitä, millaisesta omaisesta tai asukkaasta on kyse.

Tutkimuksen analysoimisessa ja raportin kokoamisessa käytettiin aineistolähtöistä analyysia, joka perustuu tutkittavan tiedon saamiseen haastatteluilla. Tuomi ja Sarajärvi (2018) avaavat teoksessaan Milesin ja Hubermanin kaavan aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenemisestä. Analyysin eteneminen kuvataan kolmiportaiseksi prosessiksi, johon sisältyy redusointi eli aineiston pelkistäminen, klusterointi eli aineiston ryhmittely sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistämävaiheessa aineistosta karsitaan pois kaikki epäoleellinen, joka ei liity tutkittavaan asiaan. Alkuperäiset ilmaukset tiivistetään pelkistettyyn muotoon, niin että niiden alkuperäinen sanoma kuitenkin säi-

lyvät. Pelkistämisvaiheessa luodaan tietopohja klusteroinnille, jolloin aloitetaan tiedon ryhmittely. Tämä tapahtuu niin, että muodostetut pelkistetyt ilmaisut lokeroidaan, jolloin syntyy ryhmät eri aihepiireistä. Ryhmittelyt saadaan muodostettua, kun pelkistetyistä ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Näistä aiheista muodostuvat alaluokat, jotka nimetään aihepiiriä kuvaavalla käsitteellä. Ryhmän luokitteluyksikkönä voidaan käyttää esimerkiksi ilmaisujen ominaisuutta tai piirrettä. Ryhmittelyvaiheessa aineisto tiivistyy jälleen, koska yhdistävät tekijät on sisällytetty omiin ryhmiinsä. Klusteroinnissa luodaan jo alustavia kuvauksia tutkimuksessa esiin nousevista havainnoista. Seuraavaksi siirrytään teoreettisten käsitteiden luomiseen eli abstrahointiin, joka jatkaa klusteroinnin kaavaa. Tässä vaiheessa ryhmitellyt ilmaisut käsitteellistetään ja luodaan yläluokat ja lopuksi pääluokat olennaista tietoa sekä valikoitunutta tietoa hyödyntämällä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122–125.)

Opinnäytetyölle asetettuihin tavoitteisiin haettiin vastauksia tutkimuskysymyksillä, jotka haastatteluissa esitettiin asukkaiden omaisille. Useimmiten asukkaalla on yksi pääasiallinen ominainen, joka pitää yhteyttä asumispalveluyksiköön, ja joka tästä syystä valikoitui haastateltavaksi. Haastatteluja tehtiin yhteensä kymmenen. Tulokset esitetään niin, että jokainen pääluokka, joita muodostui yhteensä neljä, muodostaa oman kappaleensa. Pääluokat on muodostettu siten, että haastatteluaineistosta on poimittu ensin alkuperäisilmaukset, jotka on tiivistetty pelkistetyiksi ilmauksiksi. Näistä on aineiston käsittelyn myötä muodostettu ensin alaluokat, sitten yläluokat ja lopuksi pääluokat. (kuvio 2.) Muodostettujen ala- ja yläluokkien määrä ei ole vakio, vaan perustuu haastatteluissa esiin tulleiden ilmaisujen määrään.

Kuvio 2. Aineiston luokittelu sisällönanalyysiä käyttäen.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Nykyiset omaisyhteistyön toimintatavat asumispalveluyksikössä

Tärkeä tavoite opinnäytetyössä oli selvittää miten yhteistyötä asumispalveluyksikön ja omaisten välillä voisi kehittää. Jotta kehittämistä voi suunnitella ja toteuttaa, niin pitää olla tiedossa se, miten nykyisin toimitaan. Tästä kysyttiin haasteltavilta, ja vastausten perusteella ensimmäiseksi pääluokaksi määrittyi omaisyhteistyön nykyiset toimintatavat. Pääluokkaa edelsi jaottelu kolmeen yläluokkaan, jotka olivat yhteydenpidon intensiteetti, yhteydenpidon välineet ja syyt yhteydenpitoon. Ennen yläluokkiin jaottelua aineisto jaettiin alaluokkiin haastatteluissa esiintuotujen aiheiden perusteella. (kuvio 3.)

Kuvio 3. Nykyiset omaisyhteistyön toimintatavat jaoteltuna ala- ja yläluokkiin sekä pääluokkaan.

Ensimmäinen yläluokka muodostui yhteydenpidon intensiteetistä eli yhteydenottojen määrästä, joiden mukaan haastateltavat voidaan jakaa kolmeen ryhmään: kerran tai pari viikossa soittavat, kerran tai pari kuukaudessa soittavat ja harvakseltaan eli joitain kertoja vuodessa soittavat. Näin rutiininomaista ei yhteydenpito aina kuitenkaan ole, vaan haastateltavat tuovat esiin sen, että yhteydenpidon intensiteetti riippuu pitkälti kulloisestakin tilanteesta. Jos on joitain erityistä, esimerkiksi akuuttia terveydentilaan liittyvää asiaa, niin silloin pitää olla useammin yhteydessä. Jos taas asiat sujuvat omalla painollaan, eikä mitään erityistä ole, niin silloin ei ole erityistä tarvetta olla yhteydessä asumispalveluyksikköön.

En mä nyt turhan päiten teil oo soitellu. Kyl mul sit jotain asiaa.

Olen soittanut jos o jottai tämmöistä erikoisempaa.

Toisaalta joku omainen on ottanut tavakseen soittaa säännöllisesti pari kertaa viikossa, vaikkei mitään akuuttia asiaa olisikaan. Haastatteluissa tuodaan myös esiin, että yhteydenotot ovat vähentyneet sitä mukaan, mitä pidemmän ajan asukas on yksikössä asunut. Eräs omainen toi esiin, että on joutunut mielestään olemaan liiankin usein yhteydessä asumispalveluyksikköön, erityisesti kun yhteydenotto liittyy usein samoihin asioihin.

Turhan paljon joudun olemaan yhteydessä, että ei, ei pitäisi joutuu olemaan niin paljon yhteydessä.

Sen lisäksi, että omaiset ovat yhteydessä henkilökuntaan, niin he ovat yhteydessä myös asukkaisiin, ja toisin päin. Haastatteluista välittyikin kuva tiiviistä ja lämpimistä suhteista omaisten ja asukkaiden välillä. Omaiset vaikuttivat olevan aidosti kiinnostuneita siitä, mitä heidän läheisilleen kuuluu ja halusivat olla tiivis osa heidän elämäänsä. Koska kehitysvammaisten kanssa asiointiin saattaa liittyä epävarmuutta, niin omaisten pitää usein varmistaa asioita henkilökunnalta. Toiset haastelluista eivät kokeneet tätä ongelmallisena, kun taas jotkut kokivat asioiden varmistelemisen turhauttavana.

Mä en keksi mitään mihin mä en kuuluisi mukaan.

Odota nyt kyllä täällä joku on. Mä mene hakemaan, ja se painelee ja huutaa puhelimeenkin.

Että aina mä joudun varmistamaan, että yksi semmoinen asia on taksista.

Yleistäen voisi sanoa, että suurin osa omaisista pitää yhteydenpitoa normaalin toimintana, millä mahdollistetaan asukkaan elämässä mukana oleminen. Vain yhteydenpidon intensiteetti vaihtelee. Osa haastatteluista kertoi olevansa asumispalveluun yhteydessä, vaikka mitään erityisempää ei olisi mielessä. Toiset taas kertoivat soittavansa pääasiassa vain silloin, kun jokin asia pitää hoitaa tai selvittää.

Toinen pääluokka käsitti yhteydenpidon välineet. Kaikki haastateltavat kertoivat pitävänsä yhteyttä soittamalla puhelimella. Suurin osa kertoo olevansa yksikköön yhteydessä myös viestien välityksellä. Yli puolet haastatteluista kertoi käyvänsä yksikössä paikan päällä tervehtimässä omaistaan tai hakemassa häntä kotilomille. Puhelimella soittaminen koetaan hieman helpommaksi tavaksi olla asumispalveluyksikköön yhteydessä kuin viestejä lähettämällä. Eri-tysesti jos tarvitsee saada yhteys mahdollisimman pian, niin silloin ollaan yhteydessä soittamalla. Myös silloin, jos kyseessä on monimutkainen asia, niin mieluummin soitetaan, sillä pidempien asioiden selittäminen viestien välityksellä koetaan hankalana. Toisaalta eräs haastateltava tuo esiin, että viesteihin jää tietoa keskustellusta asiasta ja ajankohdasta, jos näihin täytyy myöhemmin palata. Viestejä myös useimmiten lukevat kaikki työntekijät, jolloin heillä on yhteinen tieto asiasta.

Mä sekä soitan että laitan viestii. Mutta jos on vähän semmoinen niinku kiireellinen niin mä soitan. Mut jos ei ole semmoinen niin mä laitan viestii.

Kolmas yläluokka muodostui niistä yhteydenottoon johtavista syistä, joita omaiset toivat haastatteluissa esiin. Haastatteluissa tuli ilmi, että omaisten yhteydenotot liittyvät ensinnäkin asukkaan yleisiin kuulumisiin eli miten arki, kuten nukkuminen ja ruokailut ovat sujuneet. Asukkaan lääkärissäkäynnit, lääkkeet sekä asukkaan terveyteen liittyvät asiat olivat myös keskeisiä yhteydenottoon johtavia asioita, joita haastatellut toivat esiin. Myös vaatetusasiat ja muut hankinnat ovat haastatteluissa mainittuja syitä yhteydenottoihin. Muita

esiintuotuja asioita olivat kotilomat, retket ja tapahtumat, edunvalvontaan sekä taloudellisiin asioihin liittyvät teemat.

Niin semmoisia arjen semmoisia pieniä kuulumisia.

No mä olisin kysynyt, että mitä hänelle kuuluu, että onko terveenä ollut ja mitä hän nyt on tehnyt.

Omaisiet toivat myös esiin, että yhteydenotoissaan he toivoivat neuvontaa ja ohjausta arjen taitojen opetteluun, kuten siivoukseen, pyykinpesuun, vaatetukseen ja ruokailutottumuksiin, liittyen. Erityisesti jos omainen kokee, että asukas ei osaa tai pysty itse suoriutumaan, niin työntekijöiltä saatava tuki nähtiin tärkeänä arjen sujumisen kannalta.

Että jos hän ei itse osaa, niin sitten täytyy vähän, täytyy neuvoa.

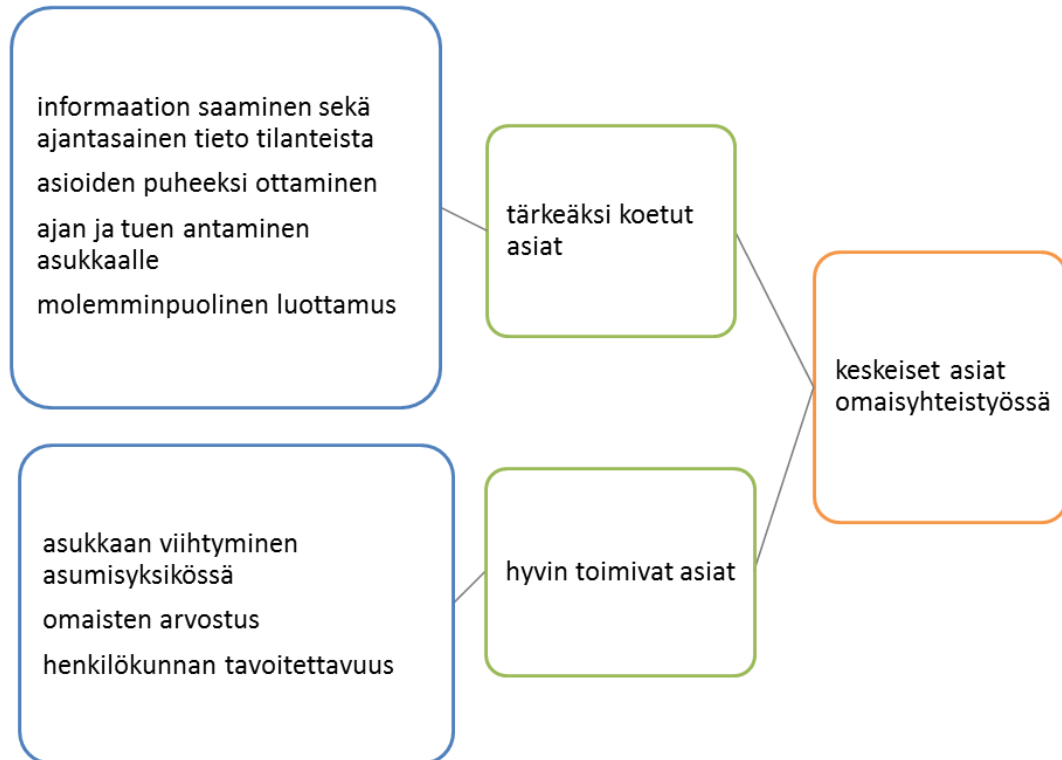
Jos hän tarvitsee jotain tai ei löydä tavaroitaan tai muuta.

Muutama omainen kertoi joutuneensa antamaan negatiivista palautetta, mutta samalla tuotiin ilmi, että kaikkiin asioihin eivät asumispalveluyksikön työntekijäkään voi vaikuttaa. Tällainen asia oli esimerkiksi asukkaille varattavat lääkärinajat.

7.2 Keskeiset asiat omaisyhteistyössä

Nykyisten toimintatapojen lisäksi omaisilta kysyttiin ”mitkä asiat ovat sinulle tärkeitä omaisyhteistyössä” sekä ”mikä toimii / mitä hyviä asioita mielestäsi omaisyhteistyössä on”. Analyysivaiheessa haastattelumateriaali jaettiin samaa ilmiötä kuvaavaan kahteen alaluokkaan, ja jotka edelleen muodostivat kaksi yläluokkaa: tärkeäksi koetut asiat omaisyhteistyössä sekä hyvin toimivat asiat omaisyhteistyössä. Näille yhteiseksi pääluokaksi muodostui keskeiset asiat omaisyhteistyössä. (kuvio 4.) Tärkeäksi koetut asiat ja hyvin toimivat asiat saattavat aiheina mennä osittain päällekkäin. Tärkeäksi koettu asia ei välttämättä ole sama asia kuin hyvin toimiva asia. Analyysiä tehtäessä samaa

ilmiötä kuvaavat ilmaisut on jaettu omiin luokkiinsa niin, että niihin on sisällytetty juuri kyseiseen luokkaan kuuluvia, haastatteluissa käytettyjä ilmaisuja riippumatta siitä, missä kohtaa asia on tuotu esiin.

Kuvio 4. Keskeiset asiat omaisyhteistyössä toimintatavat jaoteltuna ala- ja yläluokkiin sekä pääluokkaan.

Haastatteluissa nousi esiin aiheita, jotka analyysivaiheessa luokiteltiin neljään, tärkeäksi koetuttuun asiaan. Nämä olivat informaation saaminen sekä ajantasainen tieto tilanteista, asioiden puheeksi ottaminen, ajan ja tuen antaminen asukkaalle sekä molemminpuolinen luottamus. Lähes kaikki haastateltavat toivat esiin sen, että heille on äärimmäisen tärkeää tietää miten heidän läheisensä voi. Informaation saaminen ja yhteydenotto koetaan tärkeänä erityisesti silloin, jos jotain normaalista poikkeavaa on tapahtunut tai tulossa on muutoksia arkirutiineihin. Tämä on ymmärrettävää, sillä usein kehitysvammaisille rutiineista poikkeaminen saattaa aiheuttaa ahdistusta ja epämurkavaa oloa, mitä voi ennakoimalla välttää, tai ainakin vähentää. Toisaalta omaiset toivat esiin

sen, että heille on tärkeää myös tieto siitä, kun asiat ovat hyvin. Tämä tarkoittaa usein tuttua ja turvallisesti sujuvaa arkea.

Mulle ilmoitetaan jos jotakin kummallista tapahtuu, jotain semmoista normaalista poikkeavaa. Ja sitten tietysti myös voisi pitää yhteyttä että jos kaikki menee oookoo.

Toisena merkityksellisenä asiana haastatteluissa nousi esiin se, että on olemassa uskallus puhua asioista henkilökunnan kanssa. Jos joku asia vaivaa mieltä niin sitä ei jäädä itsekseen miettimään, vaan siitä otetaan selvää. Yhteydenotto matalalla kynnyksellä puolin ja toisin koettiin tärkeänä osana kaikenlaisen tiedon kulkemisessa.

Mä kyllä otan sen puheeksi. Jos joku asia vaivaa, niin kyl mä sit otan siitä selvää.

Se tiedonvälitys. Mä luulen, että se on kaikista tärkein.

Myös asuntolan henkilökunta saa olla omaiseen yhteydessä matalalla kynnyksellä.

Kolmas teema, jonka useat haastateltavat mainitsivat, liittyi asukkaiden tukemiseen ja heille annettavaan aikaan. Omaiset toivat ymmärryksensä esiin sen suhteen, että toisinaan henkilökunta on kiireistä ja joskus saattaa olla jopa suoranaista pulaa henkilökunnasta. Toisaalta jo lyhytkin juttutuokio voisi helpottaa asukkaan mieltä mahdollisesti painavia asioita.

Kun hän on huonolla tuulella, toivoisin henkilökunnalta liikenevän hetken juttutuokiota, jotta hän rauhoittuisi.

Hän tarvitsee paljon keskustelua.

Neljäs tähän luokkaan kuuluva, esiintuotu teema oli luottamus sekä henkilökuntaan että muihin asukkaisiin. Vaikka kyseessä on asumispalveluyksikkö, se on kuitenkin kehitysvammaisten koti, jossa pitää voida luottaa kaikkiin siellä asuviin ja työskenteleviin henkilöihin.

Luottamus täytyis niinku olla molemminpuolista.

Hänelle on tärkeää luottaa toiseen ihmiseen.

Toinen pääluokka tärkeiksi koettujen asioiden rinnalla oli hyvin toimivat asiat omaisyhteisyydessä, joka muodostui kolmesta tekijästä: asukkaan viihtyminen yksikössä, omaisten arvostus sekä henkilökunnan tavoitettavuus. Asumispalveluyksikössä viihtymiseen liitettiin asukkaiden tyytyväisyys oloonsa, turvallisuus sekä tuleminen henkilökunnan kanssa hyvin toimeen. Esiin tuotiin myös se, että viihtymistä edistävä tekijä on mahdollisuus päättää itseä koskevista asioista sekä pärjääminen itsenäisenä siinä määrin kuin se on mahdollista. Itsemääräämisoikeudesta kysyttiin vielä erikseen haastattelun lopussa, mutta teema nousi esiin useassa eri yhteydessä, kuten tässä viihtymiseen liittyvässä kohdassa.

Kyllä hän täällä joo viihtyy. En osaa sitten sanoa, mikä se semmoinen, kai se on se oma. On ottanut tämän omaksi kodikseen.

Mun mielestä hän on aina vaan sanonu, sillai tuntuu, että hän on sillai aika tyytyväinen.

Omaiset kokivat, että heitä arvostetaan ja että heitä kuullaan. Yleisesti ottaen kaikkien työntekijöiden kanssa tullaan toimeen niin omaisten kuin asukkaidenkin kohdalla, mutta joidenkin työntekijöiden kanssa asiat sujuvat erityisen hyvin. Tosin henkilökunnan vaihtuvuus saattaa aiheuttaa erinäisiä ongelmia, mutta pääsääntöisesti sekä omaiset että asukkaat kokevat, että heidän esiin tuomiinsa asioihin tartutaan. Haastatteluissa tuotiin esiin myös esimerkiksi se, että omaisen soittaessa asumispalveluyksikköön hänen asiansa on aina otettu vakavasti, eikä pieniäkään huolenaiheita ole vähätelty.

Tullaan hänen [työntekijän] kanssaan hyvin toimeen. Ollaan niinku samalla aaltopituudella.

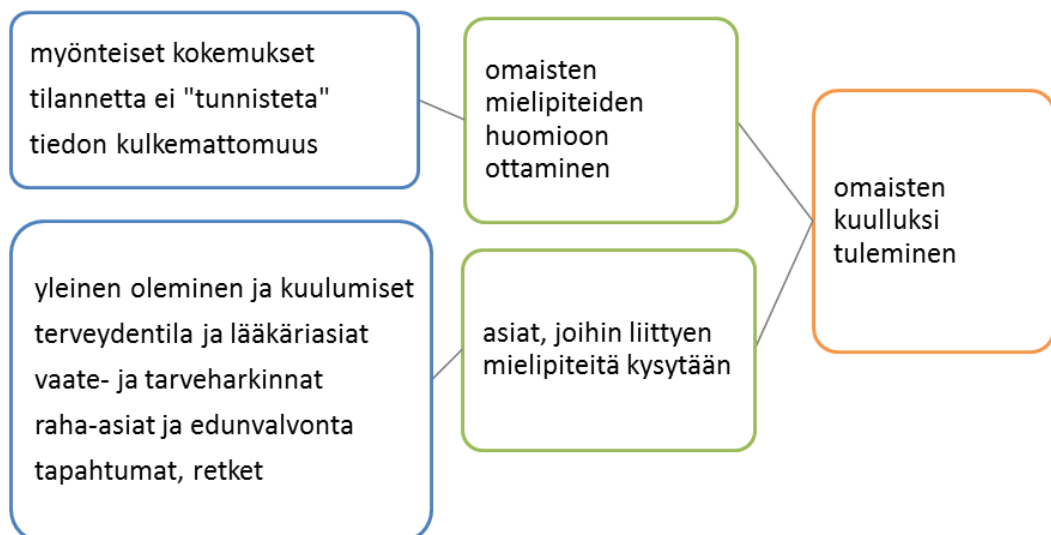
En mä ole koskaan saanut semmoista niinku vastausta tai mitään semmoista että kui sää tänne soitat tai ettei olisi saanut soittaa.

Asumispalveluyksikön työntekijöiden koettiin yleisesti ottaen olevan hyvin tavoitettavissa ja auttavan tarvittaessa kaikenlaisten asioiden selvittelyssä. Omaiset itse järjestelivät osittain läheistensä asioita, mutta asumispalveluyksikön työntekijät hoitavat paljon erilaisia tarvehankintoja, ajanvaraamisia, kuljetusten tilaamisia jne. Haastateltavat toivat esiin, että jos heidän soittoihinsa tai viesteihinsä ei heti vastata, niin asumispalveluyksiköstä ollaan yhteydessä,

kunhan sopiva hetki tulee. Joku haastatelluista tosin koki, että hänen soittoihinsa vastataan melko vaihtelevasti.

7.3 Omaisten kuulluksi tuleminen

Kolmanneksi pääluokaksi muodostui omaisten kuulluksi tuleminen, johon tuli sisällytetyksi erityisesti haastatteluissa esitettyjen kysymysten ”miten mielestäsi omaisten mielipiteitä ja toiveita otetaan huomioon” sekä ”mihin asioihin liittyen huomioidaan omaisen mielipide” sisältöä. Pääluokka muodostui kahdesta yläluokasta, jotka nimettiin edellä mainittujen sisältöjen mukaan. Yläluokkia ennen aineisto luokiteltiin kahteen alaluokkaan, haastattelussa esiin tuotujen ilmaisujen perusteella. (kuvio 5.)

Kuvio 5. Omaisten kuulluksi tuleminen jaoteltuna ala- ja yläluokkiin sekä pääluokkaan.

Omaisten haastatteluissa haluttiin selvittää miten heidän mielipiteitään ja toiveitaan otetaan yleisesti ottaen huomioon, mistä muodostui ensimmäinen yläluokka. Suurin osa omaisista oli sitä mieltä, että heidän mielipiteitään kuunnellaan ja otetaan huomioon asumispalveluyksikön toiminnassa. Tässä tuli vahvasti esille se, miten omaiset tuovat kuulluksi tulemisen tunnettaan esiin oman koetun tunteen myötä.

Mitä mää oon esittäny, ni ne on mun mielestä otettu huomioon.

Emmää ainakaa semmost oo kokenut et ei olis otettu huomioon.

Toisaalta osa omaisista ei tunnistanut tai he eivät muistaneet kohdanneensa tilanteita, joissa mielipiteitä tai toiveita olisi varsinaisesti kysytty.

No ehkä semmoista tilannetta varmaan ei ole niin tullut.

Haastatteluissa tuli ilmi, että omaisten mielipiteitä ja toiveita otetaan huomioon yhä enenevässä määrin. Tästä huolimatta noin kolmannes vastaajista toi kuitenkin esiin, että on asioita, jotka eivät toimi. Keskeisin esiin nostettu asia koski sitä, että tieto ja mielipiteet saattavat jäädä kulkematta, mihin syynä arveltiin olevan työntekijäpulan ja siihen liittyvän työntekijöiden vaihtumisen sekä sijais-ten käyttämisen. Eräs haastateltava toi esiin, joskin koko sosiaali- ja terveys- alaa koskien, että osa työntekijöistä ei ole alalle soveltuvia, ja siksi he eivät kykene tai halua aidosti kuulla asukkaita ja heidän omaisiaan.

Enemmässä määrin jo nyt on ruvettu ottamaan huomioon.

Toisinaan ne hukkuu työntekijämäärään. Ei muista että mitä on puhuttu tai ei muistanut vaan kertoa sitä kaikille.

Se [tieto] hukkuu ihmisten mukana rikkinäisenä puhelimenä.

Toiseen yläluokkaan luokiteltiin asioita, joihin liittyen omaisten mielipiteitä oli kysytty. Asukkaiden arkisten rutiininen hoitaminen ja niissä tukeminen olivat asioita, joihin liittyen omaiset olivat kokeneet mielipiteensä tulleen kuulluiksi. Asumispalveluyksikön henkilökunnalta oli toivottu esimerkiksi pesukoneen käytön opettamista, vaatehankinnoissa neuvomista sekä kellon tai aikakäsi-tyksen ymmärtämisessä auttamista. Myös raha-asioihin sekä edunvalvontaan liittyvät teemat nousivat haastatteluissa esiin. Haastattelujen tekemisen aikaan osunut päätös kehitysvammaisten työosuusrahojen poistamisesta nostattivat muutamissa haastateltavissa pettymyksen tunteita. Edellä mainittujen lisäksi toiveet kotilomista, avustajan kanssa vietetystä ajasta ja ylipäättään vapaa-ajan viettämisestä olivat teemoja, joissa omaiset kokivat toiveensa tulleen otetuiksi huomioon.

Ihan yksinkertaisia tehtäviä, kun hän tykkää tehdä.

Kun on ollut toive tulla kotiin, niin sitten hän on tullut. Joo niin kyllä aina on lupa tullut, ettei koskaan ole kielletty.

Asukkaille halutaan annettavan vastuuta ja tekemistä, mutta toisaalta toivotaan ”perään katsomista”. Koska asumispalveluyksikön henkilökunta viettää asukkaiden kanssa paljon aikaa, niin omaiset uskovat heidän olevan hyvin perillä läheistensä asioista, ja osaavan heitä auttaa ja tukea arjessa. Useassa haastattelussa tuotiinkin esiin luottamus työntekijöiden osaamiseen ja ammattitaitoon.

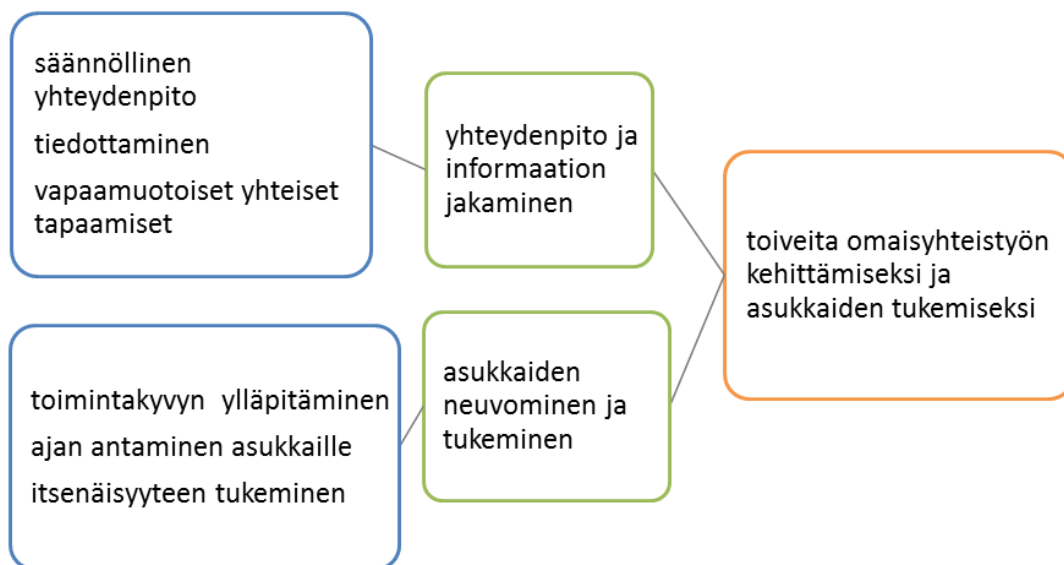
Niin tarttis ainakin välillä vähän käydä kattomas mitä se touhuu.

Hän tulee ammatti-ihmisten kanssa tänne, niin te osaatte paremmin selvittää ja selittää kaikki kuin meikäläinen.

Jotkut haastattelukysymykset liittyvät suoraan henkilökuntaan ja heidän toimintaansa, mutta omaiset toivat esiin henkilökuntaan liittyviä asioita myös sellaisissa yhteyksissä, joissa niistä ei suoranaisesti kysytty. Näitä asioita tuodaan esiin omaisyhteistyön kehittämisen yhteydessä seuraavan kappaleen lopussa.

7.4 Omaisyhteistyön kehittäminen

Keskeinen tavoite opinnäytetyössä oli selvittää miten yhteistyötä asumispalveluyksikön ja omaisten välillä voisi kehittää. Omaisyhteistyön kehittämistä ja parantamista koskevasta haastattelukysymyksestä muodostui oma pääluokka: toiveita omaisyhteistyön kehittämiseksi ja asukkaiden tukemiseksi. Teema nousi haastatteluissa useasti esiin myös muiden kysymysten yhteydessä, ja nämä maininnat ovat sisällönanalyysiä tehtäessä tulleet mukaan otetuiksi tässä yhteydessä. Pääluokkaa edelsi jako kahteen yläluokkaan: yhteydenpito (puhelimella tapahtuva yhteydenpito sekä tapahtumat) ja informaation jakaminen sekä asukkaiden neuvominen ja tukeminen. Yläluokkia ennen aineisto luokiteltiin kahteen alaluokkaan haastattelussa esiin tuotujen ilmaisujen perusteella. (kuvi 6.) Kehittämistä koskevat ajatukset ilmenivät omaisten puheessa pääasiassa toiveina jostain tai toiveina johonkin liittyen.

Kuvio 6. Toiveet omaisyhteistyön kehittämiseksi sekä asukkaiden tukemiseksi jaoteltuna ala- ja yläluokkiin sekä pääluokkaan.

Ensimmäiseksi yläluokaksi määrittyi yhteydenpito ja informaation jakaminen. Kaikki omaiset nostivat yhteydenpidon sekä tiedottamisen esiin vähintään yhden kysymyksen kohdalla haastattelun edetessä. Tiedottamisen toimivuudesta muodostui hieman ristiriitainen kokonaiskuva; osa omaisista oli sitä mieltä, että tiedottaminen toimii hyvin, kun taas osa oli sitä mieltä, että se on riittämätöntä. Näkemyksiä yhdisti se, että vaikka tiedottaminen koettiin joko riittävänä tai liian vähäisenä, niin sitä on aina mahdollista parantaa. Muutamat omaiset toivat esiin sen, että asumispalveluyksiköstä ollaan heihin yhteydessä vain silloin, kun on jotain akuuttia asiaa tai silloin, kun on ilmennyt joitain ongelmia. Osa omaisista koki, että he eivät halua turhaan vaivata henkilökuntaa ja toivoivat työntekijöiden olevan aloitteellisia yhteydenpidossa heille sopivana aikana. Tähän liittyy myös esiin tuotu ajatus siitä, että ei ole välttämätöntä olla omaisiin yhteydessä, jos kaikki sujuu hyvin.

Jos ei ole tullut pitkään aikaan soitettua, niin silloin ehkä voisi täältäkin päin soittaa meillekin päin... mutta jos täällä on hyvin mennyt niin ei kai siinä mitään.

Konkreettinen toive yhteydenpidon suhteen oli se, että viesteissä olisi sen työntekijän nimi, joka viestin on lähettänyt. Tätä perusteltiin sillä, että jos asiaan pitää myöhemmin palata, niin olisi olemassa tieto siitä, kenen työntekijän

kanssa kyseisestä asiasta on ollut puhetta. Toinen konkreettinen toive liittyi asumispalveluyksikön viikoittaiseen asukaspalaveriin, jonka sisällöstä olisi omaisen mukaan mukava saada jonkinlaista tietoa.

Kun joskus tulee mieleen kenen kanssa mä oon puhunut, niin sitten mä tiedän kenen kanssa oon puhunut.

Yhteydenpidon ja informaation jakamisen pääluokkaan katsottiin kuuluvaksi myös tapaamiset ja tilaisuudet. Haastatteluissa omaiset esittivät toiveita henkilökunnan, asukkaiden ja omaisten yhteisistä tapaamisista tai muunlaisesta yhteisestä ohjelmasta. Esiin nostettiin, että järjestettävien tapaamisten tulisi olla rentoja ja vapaamuotoisia tilaisuuksia, joissa voisi tutustua yksikköön sekä henkilökuntaan, mutta myös muihin asukkaisiin sekä heidän omaisiinsa. Aiemmin tällaisia tapaamisia muisteltiin olleen jonkin verran, mutta koronan myötä niistä oli pitkälti jouduttu luopumaan.

Enemmän toivois toki yhteistyötä.

Enemmän semmoista jonkun näköistä semmoista toimintaa, että joitain omaistenkin juttuja.

Semmoisia yhteisiä tapaamisia, että olisi muitakin, ja sitten kutsuttaisiin omaisia ja ... olisi keskustelua. Siitä mä tykkäisin.

Yhteydenpidon voi kokonaisuutena nähdä muodostuvan kolmiosta, jonka kärkinä ovat asukas, omainen ja työntekijä. Joissain tapauksissa neljännen lisäkärjen kolmioon tuovat työtoimintakeskuksen, jossa asukkaat käyvät töissä, työntekijät. Tässä kolmiossa tieto kulkee kaikkiin suuntiin, mikä lisää informaation määrää, mutta lisää toisaalta myös väärin ymmärtämisen vaaraa ja tiedon hukkumisen mahdollisuutta. Usea omainen toi haastattelussa esiin, että asioita pitää aina hieman varmistella, sillä asukkaiden kehitystaso ei aina välttämättä riitä asioiden ymmärtämiseen oikein tai niiden esille ottamiseen.

Että niitä pitäisi aina vähän varmistaa ja kaikkia tämmösiä.

Nii sit olen voinut soittaa niinku varmistaa... vaikka kyllä hän yleensä tietää mut silti mä aika usein sitten kumminkin soitan. Jos on joku semmone asia, niin mä sitten varmistan sen että se on sillai.

Kun sitä informaatiota vaan on niin paljon tänä päivänä.

Toiseksi yläluokaksi määrittyi asukkaiden neuvominen ja tukeminen. Haastatteluissa esiin tuotuja asioita olivat arjen normaaleissa rutiineissa neuvominen ja auttaminen, kuten vaatetuksesta ja terveydellisistä asioista huolehtiminen. Apua ja tukea toivottiin annettavan niin, että se tukisi toimintakyvyn säilymistä niin hyvin kuin mahdollista. Omaiset toivoivat henkilökunnalta myös aikaa asukkaille ja heidän kuuntelemistaan. Asukkaat ovat keskenään hyvin erilaisia, mikä ilmenee esimerkiksi siten, että toiset ovat avoimia ja puheliaita, toiset hiljaisempia. Osa asukkaista kertoo enemmän ja osa vähemmän tarpeistaan sekä omaisilleen että asumispalveluyksikön työntekijöille. Vastauksille yhteistä oli se, että omaiset toivoivat asukkaita autettavan ja neuvottavan niin, että he pärjäisivät niin itsenäisesti kuin se yksilön ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen on mahdollista.

Toisten kanssa toiset puhuu enemmän.

Mut hän puhuu itte niin paljon. Jos ei olis semmone, ni mä en kyl varmaa kaikkii asioit tietäs.

Et nää kaikki asukkaat oppisi itsenäiseksi, että nää saisi paljon tehdä.

Molempiin pääluokkiin, yhteydenpito ja informaation jakaminen sekä asukkaiden neuvominen ja tukeminen, liittyy keskeisenä tekijänä asumispalveluyksiön henkilökunta. Omaiset esittivät haastatteluissa sekä positiivisia että negatiivisia ajatuksia aiheeseen liittyen. Osa omaisista toi esiin, että työntekijöiden vaihtuvuus haittaa sekä heidän yhteydenpitoaan asumispalveluyksikköön että asukkaan elämää ylipäätään. Osalla asukkaista yhteyden luominen ja kiinnittyminen työntekijöihin voi kestää kauankin, jolloin jatkuvat muutokset henkilökunnassa hankaloittavat arkea. Usea omainen kuitenkin kertoi ymmärtävänsä tilanteen ja että siihen on jouduttu työntekijöistä riippumattomista syistä. Eräs konkreettinen toive oli sairaanhoitajan palveluiden parempi saatavuus asumispalveluyksikössä.

Mä ymmärrän että hoitajapula on kova ja toiset lähtee kun ei jaksaa.

Positiiviset esiin tuodut ajatukset liittyivät niin ikään henkilökuntaan. Yleisesti ottaen he saivat kiitosta työstään ja joitain työntekijöitä nostettiin esiin hyvästä

sitoutumisesta työhönsä ja asukkaisiin. Joidenkin työntekijöiden ja asukkaiden ”kemat kohtaavat ” erityisen hyvin, ja pitkäaikaisessa asumisessa tiiviitä siteitä luodaan puolin ja toisin. Vaikka työntekijöiden suuri vaihtuvuus on osalle asukkaista hankalaa, niin on myös niitä, jotka suhtautuvat asiaan rationaalisesti.

Tekin ootte siel tietysti erilaisii. Että eihän siel ole kaikki samanlaisii.

Hän ei valita, ei vaikka on varmaan uusiakin työntekijä. Sanookin, että joku uusi on ja mutta ei se mitään. Ei se sillai sano, että hänellä olisi jotain vaikeuksia työntekijöiden kanssa.

Kehitysvammaisten kanssa toimittaessa on tärkeää löytää oikea tapa kommunikoida heidän kanssaan ja auttaa selviytymään arjessa. Haastattelujen perusteella voidaankin tiivistäen esittää, että vaikka haasteita eteen tulee, niin niistä selvittää osaavan henkilökunnan ansioista yleensä varsin hyvin.

7.5 Itsemääräämisoikeuden toteutuminen omaisten kokemana

Haastatteluissa omaisilta kysyttiin itsemääräämisoikeudesta ja sen toteutumisesta, mutta aiheita ei otettu käsiteltäväksi sisällönanalyysin yhteydessä, vaan omana, erillisenä kokonaisuutenaan. Kysymyksen alussa omaisilta kysyttiin, että tietävätkö he mitä itsemääräämisoikeus tarkoittaa. Kaikki kertoivat olevansa ainakin pääpiirteissään tietoisia siitä mitä se tarkoittaa.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että itsemääräämisoikeus toteutuu heidän läheisensä kohdallaan hyvin. Asukkaat saavat päättää tai ainakin olla mukana päättämässä esimerkiksi kotilomistaan, vapaa-ajanvietostaan, omista hankinnoistaan ja pukeutumisestaan. Haastateltavat toivat esiin senkin, että itsemääräämisoikeus ei ole mitenkään yksinkertaista ja helppoa, vaan päinvastoin ”kinkkinen” asia. Asumispalveluyksikön asukkaiden kehitysvamman taso voi olla sellainen, että itsemääräämisoikeutta ei voida täysin toteuttaa, ja joissain tapauksissa pitää rajoitustoimenpiteitä asettaa mm. asukkaiden turvallisuuden takaamiseksi.

Se on toi itsemääräämisoikeus semmonen asia. Semmonen kinkkinen asia ja mun mielestä siinä täytyisi käyttää maalaisjärkeä.

Useiden haastateltavien mukaan itsemääräämisoikeutta toteutetaan asumis- palveluyksikössä jopa liiaksi, mutta toisaalta he ymmärtävät, että henkilökunta on siihen veloitettu. Omaiset toivat myös esiin, että jos joku asia ei ole heidän läheiselleen hyväksi, niin siihen pitäisi voida puuttua. Tällaisista tilanteista mainittiin mm. peseytymiseen, terveydenhoitoon ja ruokailuun liittyviä asioita. Esimerkiksi joillain voi olla hammaslääkäriin liittyviä pelkoja, mutta hampaiden hoitamatta jättäminen saattaa aiheuttaa vakavia terveydellisiä ongelmia.

Sen ymmärrän, ettei niihin kauheasti henkilökunta voi puuttua, mutta kyllä sitä niinku täytyisi joka tapauksessa vaan niinku sanoa.

Haasteltavien mielipiteet voidaankin yleistäen esittää siten, että itsemääräämisoikeus on kaikin puolin kannatettavaa, kunhan tarvittaessa käytetään maalaisjärkeä.

8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS

8.1 Eettisyys tutkimuksen toteuttamisessa

Tutkimuksen toteuttamisen sekä raportoinnin eettisyys on suurempi asia kuin todellisuudessa osaa ajatellakaan. Hyvän tutkimuksen tunnistaa tarkkaan har- kitusta suunnittelusta, laadukkaasta sisällöstä sekä johdonmukaisesta lähteiden käytöstä ja asianmukaisesta argumentaatiosta. Laadullinen tutkimus ei siis suoraan kerro tutkimuksen laadusta, vaan tämä käy ilmi tutkimuksessa tuotetusta raportista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tutkijoiden tulee huolehtia muun muassa, että tutkimussuunnitelma on laadukas, tutkimuksen näkökulma on kaikkia tahoja kohtaan sovelias sekä lopulta raportointi tulee olla huolitellusti tehty. Eettisyys tuleekin pitää mielessä koko projektin ajan. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 151.)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on julkaissut kriteerit, jotka tutkijoiden sekä prosessissa mukana olevien asiantuntijoiden tulee huomioida. Listalla on mainittu ensimmäiseksi rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus, joita tulee noudattaa tutkimustyössä, tietojen tallentamisessa sekä esittämisessä. Työn arvioijan tulee myös omalta osaltaan noudattaa kyseistä eettistä periaatetta. Eettinen kestävyys tulee näkyä myös tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sovellettaessa. Lisäksi tutkimustuloksia julkaistaessa on oltava tieteseen kuuluvalla tavalla avoin. Tämä linkittyy osaltaan viimeiseen kohtaan, jossa korostetaan muiden tutkijoiden työn arvokkuutta niin raportoinnissa kuin myös julkaisuvaiheessa. Vastoin hyvän tieteen käytäntöä, on nimittäin toiminta, jossa aikaisempien tutkimusten tekijöitä vähätellään. Raportointivaiheessa onkin ehdottoman tärkeää viitata asianmukaisesti tutkimuksen kokonaisuudessa käytettyihin materiaaleihin. Lisäksi tutkimuksessa tuotettu analysoitava materiaali tulee kirjata ja säilyttää ilman puutteita, eikä samoja tutkimustuloksia saa julkaista toistuvasti uusina. Näiden lisäksi myös osuudet, vastuut ja velvollisuudet on määritelty jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa. Ennen tutkimuksen aloittamista tulee tutkimussuunnitelma hyväksyttävä arvioijalla sekä tutkimuksen kohteella. Myöhemmin tutkimuksen virallisessa vaiheessa, esimerkiksi haastattelussa, tulee haastateltavalle kertoa hänen oikeutensa ja tutkimuksen tarkoitus. (TENK, 2023, s. 12–17.) Useat organisaatiot vaativat tutkijoilta tutkimuslupa-anomuksen, jossa edellä mainitut asiat on määritelty yksityiskohtaisesti. Jokaisen osapuolen tulee hyväksyä tämä lupa. (Samk, n.d.)

8.2 Eettiset periaatteet tutkimuksen eri vaiheissa

Kaikissa tutkimuksissa tulee eteen tilanteita, joissa tulee tehdä eettisiä ratkaisuja. Hirsjärvi ja Hurme (2022) kirjoittavat teoksessaan ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa vaikuttavista eettisistä periaatteista. Eettiset ongelmat voivat nousta esiin tutkimuksen jokaisessa vaiheessa, jotka teoksessa oli eritelty seuraavasti; tutkimuksen tarkoitus, suunnitelma, haastattelutilanne, purkamisen/litterointi, analyysi sekä raportointi. Tärkeimpinä periaatteina pidettiin informointiin perustuvaa suostumusta, luottamuksellisuutta, seurauksia sekä

yksityisyyttä. Tässä tutkimuksessa eettisiä periaatteita tuli soveltaa haastattelutilanteessa sekä tuloksien raportoimisessa.

Ennen haastattelun toteuttamista tulee perehtyä tarkoin tieteellisen tiedon olemassaoloon aiheesta. Lisäksi tulisi selvittää miten tutkimuksia aiheesta on aikaisemmin toteutettu. Tutkimuksella tavoitellaan yleensä sen hetkisen tilanteen parantamista ja toimintatapojen kehittämistä. Haastattelun näkökulmasta onkin tärkeää arvioida tilannetta niin, että tutkimus ei aiheuta eettisten periaatteiden myötä hankaluuksia työkentälle. Haastattelun alkaessa haastateltavalle tulee kertoa tarkoin haastattelun tarkoitus, seuraukset ja tutkimuksen eteneminen. (Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 18.)

8.3 Haastatteluissa esiin tullutta

Haastattelutilanteet toteutettiin niille erikseen varatussa häiriöttömässä tilassa, jossa mahdollistettiin tutkimukselle luottamuksellinen ympäristö. Haastattelun alussa pyydettiin lupa nauhoittaa haastattelu ja haastateltaville kerrottiin, että nauhoitetut haastattelut ja niistä tehtävät litteroinnit tuhotaan työn valmistuttua. Haastateltaville kerrottiin myös, että kaikki haastattelun aikana puhuttu on luottamuksellista ja kysymyksiä voi jättää väliin, jos kaikkiin ei halua tai osaa vastata. Haastattelutilanteen luotettavuus ja tutkimuksen eettisyys taattiin sillä, että haastatteluaineisto käsiteltiin niin, että haastateltavia tai heidän läheisiään ei työstä voi tunnistaa.

Haastattelun alussa vaihdettiin kuulumiset ja juteltiin rennommin, jotta saatiin luotua miellyttävä ilmapiiri. Haastattelun edetessä pyrittiin luomaan omaiselle tilanne, jossa häntä aidosti kuunneltiin. Keskustelu oli vapaamuotoista, mutta kysymysrungosta pidettiin kiinni siten, että kaikki aiheet tulivat läpikäydyiksi. Haastateltavalle annettiin vapaus kertoa asioistaan rauhassa. Keskustelun annettiin myös ohittaa aihetta, mutta sopivissa kohdissa keskustelu tuotiin takaisin haastattelun kysymysten äärelle.

Haastattelujen aikana, erityisesti tarinoiden kulkeutuessa asukkaiden menneisyyteen ja taustoihin, haastateltavat kertoivat asioita, joita asumispalveluyksikön henkilökuntakaan ei mahdollisesti tiedä. Koska haastateltaville oli kerrottu, että heiltä saatava informaatio on luottamuksellista ja jää vain opinnäytetyön tekijöiden tietoon, esiin tullutta ei voinut eettisistä syistä kertoa henkilökunnalle niin, että tiedon olisi voinut yhdistää tiettyyn asukkaaseen. Oli hyvä, että haastattelut tehtiin parina, sillä näin esiin tulleita asioita pystyttiin refleктоimaan yhdessä.

Opinnäytetyötä suunniteltaessa ja kysymyksiä mietittäessä ei osattu ennakoida, että tietoa saadaan paljon enemmän kuin mitä kysymyksiin vastaamalla oli tarkoitus kerätä. Tutkimuksen näkökulmasta mielenkiintoista ja yllätyksellistä olikin kuulla kehitysvammaisten asiakkaiden nuoruudesta, historiasta ja taustoista, joita heidän läheisensä haastatteluissa toivat esiin. Taustatietojen valossa ymmärrys asukkaiden tämänhetkisestä toimintakyvystä, ymmärryksen tasosta sekä käyttäytymisestä kasvoi huomattavasti. Nämä opinnäytetyön tekemisen yhteydessä saadut tiedot ovatkin kehitysvammaisten kanssa tehtävän työn näkökulmasta merkityksellisiä, sillä asukkaita olisi helpompi ymmärtää suhteessa heidän aiempiin kokemuksiinsa.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Yhteenveto tuloksista

Opinnäytetyössä etsittiin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Minkälaisia kokemuksia omaisilla on asumispalveluyksikön kanssa tehtävästä yhteistyöstä? Mikä yhteistyössä toimii hyvin, ja toisaalta mikä ei toimi? Näiden lisäksi pyrittiin selvittämään toiveita omaisyhteistyön kehittämiseksi ja asukkaiden tukemiseksi. Seuraavassa on esitetty tiivistetysti opinnäytetyön tuloksia sekä verrattu niitä aiemmin tehtyihin tutkimuksiin.

Jo pelkästään se, että omaisten mielipiteitä ja kokemuksia halutaan kuunnella, koettiin tärkeäksi. Haastateltujen omaisten mukaan he kokivat, että heitä arvostetaan ja heidän toiveisiinsa vastataan siinä määrin kuin se on mahdollista. Samaan on päätyttyä tutkimuksessaan myös esimerkiksi Ikäheimo (2016), jonka mukaan omaisten mukaan ottaminen riittävässä määrin on nähty ratkaisevana tekijänä, jos omaisyhteistyön kehittämisessä halutaan onnistua. Myös Karhulan (2015) mukaan omaisten kuunteleminen ja heidän arvostamisensa olisi keskeistä, mutta hänen tutkimustuloksensa olivat päinvastaisia, sillä omaiset kokivat, että heidän tietoaan ei arvosteta, eikä heitä oteta vakavasti.

Useiden tutkimusten (ks. esim. Hynynen 2018; Petäjäjärvi 2020) mukaan erilaisissa asumisyksiköissä ja -palveluissa omaisyhteistyö toimii hyvin nykyisellään, mutta keskittymällä omaisten esiin tuomiin teemoihin siitä voidaan saada entistäkin toimivampaa. Oman opinnäytetyön tulosten mukaan esimerkkejä keskeisistä asioista, joihin omaisyhteistyössä tulee edelleen panostaa, ovat informaation ja ajantasaisen tiedon jakaminen asukkaiden tilanteista. Haasteltavat toivat esiin, että heille on ensisijaisen tärkeää tietää miten heidän läheisensä voi. Myös molemminpuolinen luottamus on keskeistä hyvin toimivassa omaisyhteistyössä. Esimerkiksi Kotirannan (2022) omaisyhteistyötä varten kehitetyssä toimintamallissa pyritään vahvistamaan osapuolten välistä luottamussuhdetta.

Palveluiden suunnittelussa ja tarpeiden kartoituksessa tärkeintä on jatkuva tiedonvälitys osapuolilta toisille, kuten Karhula (2015) on tutkimuksessaan todennut. Omassa tutkimuksessa tiedottamisen toimivuudesta muodostui hieman ristiriitainen kuva, sillä osa omaisista oli sitä mieltä, että tiedottaminen toimii hyvin, kun taas osan mielestä se on riittämätöntä. Näkemyksiä yhdisti kuitenkin se, että tiedottamista on aina mahdollista parantaa. Esimerkkinä mainittiin tiedon kulkemattomuus, mihin mahdollisina syinä tuotiin esiin työntekijäpula ja siihen liittyvä työntekijöiden vaihtuminen sekä sijaisten käyttö.

Omaisyhteistyön kehittämiseen liittyen teemoiksi nostettiin esiin jo edellä mainittu tiedottamisen parantaminen, minkä ovat tutkimuksissaan esille tuoneet

myös mm. Höök (2023) sekä Kärkkäinen ja Rantanen (2012). Informaation jakamisen lisäksi toivottiin yhteydenpidon tiivistämistä erilaisten tapahtumien muodossa. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi erilaiset omaisten illat, jossa voisi tutustua paitsi muihin asukkaisiin niin myös heidän omaisiinsa. Muita toiveita omaisyhteistyön kehittämiseksi ja asukkaiden tukemiseksi olivat toimintakyvyn ylläpitäminen ja asukkaiden itsenäisyyteen tukeminen.

Tehdyistä omaisten haastatteluista etsittiin vastauksia tutkimuskysymyksiin sisällönanalyysin avulla, ja niitä myös kattavasti löydettiin. Suunniteltujen teemojen lisäksi haastateltavat toivat esiin laajemmin asioita, joita varsinaisissa tutkimuskysymyksissä ei kysytty. Haastatteluissa omaiset halusivat kertoa läheistensä taustoista ja elämästä ajalta, jolloin he eivät vielä asuneet tutkimuksen kohteena olleessa asumispalveluyksikössä.

9.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen vastaajajoukko voidaan valita satunnaisesti tai ei-satunnaisesti, joista ensimmäistä pidetään luotettavuuden vuoksi parempana vaihtoehtona. Aina satunnaisotantaa ei kuitenkaan voida käyttää, vaan tutkittavaksi valitaan koko perusjoukko, jolloin puhutaan kokonaistutkimuksesta, ei otoksesta. (Metsämuuronen 2006, s. 45.) Tässä tutkimuksessa perusjoukon muodostavat kaikki omaiset, joiden määrä oli jo ennen tutkimuksen aloittamista tiedossa. Tutkimuksessa haluttiin haastatella näitä aiheen kannalta oleellisia henkilöitä, mikä onkin Metsämuurosen (2006, s. 45) mukaan perusteltavissa oleva valintakriteeri laadullista aineistoa kerätessä.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan validiteetilla, millä tarkoitetaan, että tutkitaanko juuri sitä, mitä on tarkoitus tutkia. Validiteetti voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen. Ensin mainittu tarkastelee sitä, onko tutkimus yleistettävissä ja jälkimmäinen viittaa tutkimuksen omaan luotettavuuteen, kuten käsitteisiin, teoriaan ja mittareihin. Oikea käsitteen muodostus, teorian johtaminen ja otanta ovat tekijöitä, joilla tutkimuksen validiteetti pyritään samaan mahdoli-

simman hyväksi. Toinen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä käsite on reliabiliteetti, jolla tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2008, s. 226–227; Metsämuuronen 2006, s. 48.) Opinnäytetyönä tehty tutkimus olisi yleistettävissä ja laajennettavissa tehtäväksi myös muissa Satakunnan hyvinvointialueella sijaitsevilla asumispalveluyksiköissä, sekä vastaavissa yksiköissä muuallakin Suomessa.

9.3 Tulosten hyödynnettävyys käytännön työssä

Satakunnan hyvinvointialueella on useita vastaavia asumispalveluyksiköitä ympäri Satakuntaa, ja tämän tutkimuksen tulokset on mahdollista saattaa myös muiden yksiköiden tietoisuuteen, ja niiden toiminnassa hyödynnettäväksi. Yksiköt ovat ”erikoistuneet” tietynlaisiin asiakasryhmiin, mutta yksiköiden toiminnassa on paljon myös samankaltaisuutta. Tutkimuksessa esiin tulevat kehittämissuositukset voivat tukea myös muiden asumispalveluyksiköiden tekemää yhteistyötä asukkaiden omaisten kanssa.

Tutkimuksen tilaaminen on tärkeä osoitus siitä, että omaisyhteistyöhön halutaan asumispalveluyksikössä panostaa entistä vahvemmin. Haastattelujen tekeminen omaisille on puolestaan osoitus siitä, että heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan halutaan kuulla ja ottaa huomioon toiminnassa. Tämä puolestaan tiivistää suhdetta ja kasvattaa molemminpuolista luottamusta. Asumispalveluyksikön kannalta on ollut hyvä, että projekti on toteutettu opinnäytetyönä, koska omaisyhteistyön kehittäminen on aikaa vievä ja resursseja vaativa prosessi. Yhteistyön kehittämisen tutkimuksellinen osuus onkin ollut järkevää ulkoistaa, ja kun ajatuksia omaisilta on kuultu, niin sen pohjalta voidaan lähteä pohtimaan toimintatapoja kehittämisen eteenpäin viemiselle. Asumispalveluyksikön syksyn strategiapäivässä tullaan esittelemään opinnäytetyön tuloksia, ja niiden pohjalta suunnitellaan tulevia toimenpiteitä.

9.4 Pohdinta

Haastattelukysymyksiä pohdittiin yhdessä huolella, sillä niillä on suuri merkitys kerättävää aineistoa, ja koko tutkimusta ajatellen. Kysymyksistä pyydettiin mielipiteitä ja kommentteja asumispalveluyksikön henkilökunnalta sekä esihenkilöltä. Leivo (2020, s. 45) on tuonut esiin sen, että termien ja käsitteiden perusteellinen avaaminen ennen haastattelua on tärkeää. Kysymyssarjassa ainoastaan viimeinen kysymys oli sellainen, joka mahdollisesti vaati avaamista. Kysymys käsitteli itsemääräämisoikeutta ja aina ennen tämän kohdan käsittelemistä kysyttiin, että tietääkö haastateltava mitä itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan. Sellaista tilannetta varten, jossa haastateltava ei olisi tiennyt mitä tällä tarkoitetaan, oli tehty ”mallivastaus” termin merkityksen avaamiseksi. Kaikki haastateltavat kuitenkin kertoivat tietävänsä sanan merkityksen.

Omaisten kanssa käydyissä haastatteluissa käsiteltiin etukäteen päätettyjen kysymysten aiheita, joista sisällönanalyysin avulla haettiin vastauksia opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Haastattelut palvelivat meitä opinnäytetyöntekijöitä tutkimusaineiston keräämisessä, mutta ne osoittautuivat ennakoitua merkityksellisemmiksi ja palvelivat myös omaisia, sillä he pääsivät puhumaan vapaasti ja luottamuksellisesti heille tärkeistä ihmisistä. Monet omaiset halusivat tutkimuskysymyksiin vastaamisen lisäksi kertoa läheisensä menneisyydestä ja siihen liittyvistä tapahtumista. Asukkaiden lapsuudesta sekä nuoruudesta kuultua tietoa pitäisikin pystyä käyttämään hyödyksi arjen ohjauksessa ja oikeanlaisen avun tarjoamisessa. Tämä johtaisi myös siihen, että asiakaslähtöisten palveluiden ja ohjauksen määrittäminen olisi laadukkaampaa.

Tällä hetkellä työssä näkee paljon tilanteita, joissa asukkaan omainen tai henkilökunnan jäsen yrittää tuoda oman tietotaitonsa esiin, mutta tapa on kärkeä ja vastapuolta alentava. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa vuorovaikutustilanteet ovat jo lähtökohtaisesti tulehtuneessa tilassa. Asukkaan asioita hoidetaan eteenpäin ja huolehditaan siitä, että kaikki tarpeellinen tulee tehtyä. Tilanteessa tiedotus ja vuorovaikutus jäävät kuitenkin vähemmälle, koska ei haluta kuormittaa itseään jo etukäteen haasteellisiksi tiedetyillä tilanteilla. Jos yhteistyö rakentuisi positiivisemmalle perustalle vuorovaikutustilanteetkin sujuisivat

suotuisammin, mikä puolestaan edesauttaisi asukkaan asioiden hoitamista hyvässä yhteisymmärryksessä.

Kappaleessa 4 on kerrottu laillisista linjauksista koskien asiakkaan tietojen luovuttamista omaisille. Esimerkiksi terveystietojen välittämisessä tulee olla asiakkaan antama suostumus, jolla viitataan asiakkaan itsemääräämisoikeuteen. Tutkimuksen perusteella omaiset tietävät mitä itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan, mutta kaikilla omaisilla ei ole selvää tietämystä siitä, mitkä asiat tarkalleen ottaen kuuluvat itsemääräämisoikeuden keskiöön ja näin ollen ovat luottamuksellista tietoa. Näissä asioissa henkilökunnalla on lakiin pohjautuva ohjeistus, mutta asian selventäminen omaisille saattaa aiheuttaa jännitettä vuorovaikutustilanteeseen.

9.5 Jatkotutkimusaiheet ja ehdotukset

Omaisyyhteistyöstä on nyt saatu näkemykset omaisten osalta. Kyseisessä yksikössä voisi vastapainoksi toteuttaa haastattelututkimuksen myös henkilökunnalle ja selvittää heidän näkemyksensä omaisyyhteistyön tavoitteista sekä tämänhetkisestä tilanteesta. Näitä tuloksia voitaisiin verrata omaisilta saatuihin tuloksiin, jolloin pystyttäisiin muodostamaan kuva siitä mitä osapuolet toisiltaan odottavat ja miten ne vastaavat todellisuutta.

Yksikköön voisi laatia omaisille perehdytyskansion. Tulevaisuudessa perehdytyskansion kävisi ilmi, miten yhteistyötä yksikössä toteutetaan ja mitkä ovat eri osapuolten roolit sekä tehtävät. Kansion voisi heti uuden asukkaan saapuessa käydä yhdessä omaisten kanssa läpi, jolloin kaikilla olisi sama käsitys uudesta tilanteesta ja yhteistyön aloittamisesta. Omaisille suunnatun perehdytyskansion lisäksi käyttöön tulisi ottaa uudenlainen toimintatapa, jossa ennen uuden asukkaan muuttamista asumispalveluyksikköön omaisille järjestettäisiin tilaisuus kertoa läheisensä menneisyydestä luottamuksellisesti ja kiireettömästi. Sekä perehdytyskansion läpikäymisen ja keskusteluhetken voisi yhdistää toteutettavaksi samalla kerralla. Näin sekä henkilökunta, että omainen ja-

kaisivat tietonsa sekä vastaisivat toistensa esittämiin kysymyksiin yhdeltä istumalta. Historiatietojen merkityksellisyys tuli esiin haastatteluissa ja tällainen tieto auttaisi ymmärtämään asukasta paremmin. Menneisyydestä kertovaa tietoa voitaisiin käyttää hyödyksi asukkaiden oikeanlaisessa ohjaamisessa, sillä niistä käy ilmi muun muassa aikaisemmin opitut taidot, harrastukset ja kiinnostuksen kohteet.

Omaistenilta on ollut suosittu tapahtuma yksikössä jo useamman kerran ja haastattelujen perusteella näitä toivotaan myös jatkossa. Iltaan olisi mahdollista sisällyttää myös yhteistyötä edistävää keskustelua. Tulevaisuudessa voitaisiin järjestää yhteisen omaistenillan, jossa käydään läpi omaisyhteistyön tavoitteet ja toimintatavat yksikön ulkopuolelta saapuvan IMO–työryhmän (itse-määräämisoikeus) johdolla. Omaisyhteistyön rooli jaot olisivat käytännöllistä ottaa puheeksi yhteisesti niin, että henkilökunta, omaiset ja asukkaat kuulevat samanaikaisesti niistä. Avoimen keskustelun illassa omaiset saisivat esittää vapaasti omia toiveitaan sekä aiheesta herääviä kysymyksiä henkilökunnalle ja IMO-työryhmälle. Näin ollen kaikki saisivat reaaliajassa vastauksia perusteluineen ja ymmärrystä tulisi jaettua yhteisesti.

9.6 Projektin reflektointi ja oman oppimisen arviointi

Projektiin valmistautuminen aloitettiin jo hyvissä ajoin syksyllä 2022. Kuten aiemmin on kerrottu, opinnäytetyön aihe otettiin työkentällä puheeksi henkilökunnan sekä esihenkilön kanssa. Aiheen valinta perustui pitkälti asumispalveluyksiköstä tulleeseen ehdotukseen, minkä jälkeen alkoi sisällön ja tutkimustavan suunnittelu. Valinta tutkimustavan toteuttamisesta ja sisällön analysoimisesta oli yksimielinen, ja tämän jälkeen siirryttiin kysymyspatteriston suunnitteluun. Neuvoja saatiin työyhteisöltä, joskin muutoksia alkuperäiseen suunnitelmaan ei juuri tullut. Alkuvuodesta kartoitettiin omaisten kiinnostus osallistua haastatteluihin ja sitä tulikin runsaasti. Vain neljä omaista jäi haastattele-matta ja näistä kaksi siitä syystä, että asuminen yksikössä oli vasta aluillaan ja näin ollen omaisilla ei ollut vielä tarttumapintaa yhteistyöstä siinä määrin,

että vastaaminen olisi ollut tuloksellista. Näihin ratkaisuihin päädyttiin yhteisymmärryksessä omaisten kanssa.

Haastattelut toteutettiin alkukevästä 2023. Haastatteluihin oli suunniteltu varattavaksi aikaa noin 30 minuuttia. Jokaisessa haastattelussa aika tuli täyteen ja osassa se myös ylitettiin. Tähän oli kuitenkin varauduttu, joten se ei vaikuttanut aineiston laatuun. Aikataulutuksesta muutoin mainitsemisen arvoista on se, että sosiaali- ja terveysalalla koettiin suuria muutoksia samaisena keväänä. Suomessa siirryttiin julkisella puolella toteuttamaan terveydenhoitoa hyvinvointialueilla. Tutkimuksen tekijät suorittivat tähän aikaan esihenkilöharjoittelua, joka vei huomattavan paljon aikaa sekä energiaa. Opinnäytetyö eteni kuitenkin, mutta huomattavasti paljon hitaammin. Alun perin työ oli tarkoitus saada esitysvalmiuteen kevään 2023 aikana, mutta tästä oli joustettava, jotta muut opinnot eivät tilanteesta kärsineet.

Opinnäytetyön tekemisessä parityönä oli sekä haasteita että hyviä puolia. Haasteet liittyivät pitkälti aikataulullisiin ongelmiin, sillä opinnot, harjoittelut, työt ja muu henkilökohtainen elämä kulkivat hieman eri tahdeissa. Koska valmistuminen kevään 2023 aikana ei ollut ehdoton välttämättömyys, oli aikataulussa sen puolesta mahdollista tehdä kompromisseja. Hyviin puoliin lukeutui monta asiaa koko opinnäytetyön aikana. Yhdessä aiheen ja kysymysten suunnittelu kuin myös haastattelujen tekeminen oli hedelmällistä. Kirjoitustyötä jaettiin, mutta samalla pidettiin huolta siitä, että molemmilla on tieto siitä missä vaiheessa työ on. Myös haastatteluissa esiin tulleista luottamuksellisista asioista pystyttiin keskustelemaan, mikä oli tärkeää, sillä niistä ei eettisistä syistä voitu muille kertoa.

Opinnäytetyön tarkoitus on vahvistaa ammattitaitoa ja tämän työn myötä on päästy syventämään työssä karttunutta ammatillista osaamista tutkimuksen keinoin. Vaikka opinnäytetyö tehtiin kehitysvammaisten asumispalveluyksikössä, niin opittua voi käyttää laajasti monella sosiaalialan työkentällä.

LÄHTEET

- Aira, A. (2012). Toimiva yhteistyö: Työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkostot. [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. JYX. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4708-8>
- Auvinen, H. (2016). Itsemääräämisoikeutta tukevat työkäytännöt Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskuksessa. [YAMK-opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201605066467>
- Eskola, J., Lätti, J., & Vastamäki, J. (2018). Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (s. 27-51). PS-kustannus.
- Gothi, R. (1991). Omaiset – Loppuunpalaneita ihmisiä vai käyttämätön voimavara. Sosiaali- ja terveysministeriön kehittämisosaston julkaisuja 1991:4.
- Harjajärvi, M., Kairi, T., Kuusterä, K., & Miettinen, S. (2009). Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä. Kehitysvammaliiton selvityksiä 3.
- HE 185/1991. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi potilaan asemasta ja oikeuksista. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_185+1991.pdf
- HE 191/2022. Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2022/20220191>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2022). Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. <https://www.ellibslibrary.com>
- Hynynen, A. (2018). Yhdessä enemmän? Läheisten kokemukset ja kehittämis ehdotukset läheisyhteistyön kehittämisen osana Savon vammaisasun- tosäätiössä. [YAMK-opinnäytetyö, Savon ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018081014468>
- Höök, P. (2023). Omaisyhteistyön mallin kehittäminen kehitysvammaisten tehostetussa palveluasumisessa. [YAMK-opinnäytetyö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202302072108>
- Ikäheimo, H. (2016). Yhdessä omaisten kanssa. Yhteiskehittämisellä uusia innovaatioita Silvonrinteen asumispalveluyksikössä. [YAMK-opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016060712265>
- Illomäki, H. & Tohni, T. (2019). Mieleinen arki omassa kodissa: kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden toteutuminen ryhmäasumisessa. [AMK-opinnäytetyö, Tampereen ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019061216593>

Karhula, M. (2015). Omaisen ja läheisen näkemykset roolistaan palveluverkostossa. [Omaishoiva -hanke, Mikkelin ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-588-492-3>

Karjalainen. (9.1.2012.) Hyvä ystäväkin voi olla potilaan lähiomainen. <https://www.karjalainen.fi>

Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. (2012). Kehitysvammaisuus. (5., uudistettu painos). Sanoma Pro.

Kehitysvammaliitto. (n.d.-a). Kehitysvammaisuus. Haettu 5.5.2023 osoitteesta <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus>

Kehitysvammaliitto. (n.d.-b). Kehitysvammaisuus: Asuminen. Haettu 7.5.2023 osoitteesta <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/asuminen>

Kehitysvammaliitto. (14.11.2022a). Lääketieteellinen näkökulma. Vernerinet. Haettu 5.5.2023 osoitteesta <https://verneri.net/yleis/laaketieteellinen-nakokulma>

Kehitysvammaliitto. (14.11.2022b). Sosiaalinen näkökulma. Vernerinet. Haettu 6.5.2023 osoitteesta <https://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>

Kehitysvammaliitto (29.3.2023). Asuminen. Haettu 8.5.2023 osoitteesta <https://verneri.net/yleis/asuminen>

Korpela, M. (2017). Läheisyhteistyön kehittäminen itsemääräämisoikeutta kunnioittaen asumispalveluyksikössä. [AMK-opinnäytetyö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017091215018>

Kotiranta, T. (2012a). Omaisyhteistyö vahvistaa perhelähtöisyyttä hoitotyössä. Haettu 16.7.2023 osoitteesta <https://omaisenaedelleen.fi/omaisyhteistyo-vahvistaa-perhelahtoisyytta-hoitotyossa/>

Kotiranta, T. (2012b). Omaiset rakentamassa asukaslähtöisyyttä – Oras-projekti 2009–2011. <https://omaisenaedelleen.fi/projektit/omaiset-rakentamassa-asukaslahtoisyytta-oras-projekti-2009-2011/>

Kotiranta, T. (6.4.2022). Omaisyhteistyön toimintamalli vanhuspalveluissa. Haettu 16.7.2023 osoitteesta <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/omaisyhteistyon-toimintamalli-vanhuspalveluissa>

Kärkkäinen, A. & Rantanen, S. (2021). Ymmärryksestä Yhteistyöhön -toimintamalli omaisyhteistyön kehittämiseen [YAMK-opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202102222584>

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977. Haettu 14.3.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519#L3a>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Haettu 8.5.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987. Haettu 14.3.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

Leivo, J. (2020). Suuntima-työvälineen käyttökokemuksia kuntoutusohjauksessa. Teemahaastattelu asiakaslähtöisyyden ja osallisuuden toteutumisesta. [AMK-opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu] Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202003163523>

Metsämuuronen, J. (2006). Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.), Laadullisen tutkimuksen käsikirja (s. 16-78). Gummerus Kirjapaino.

Niemelä, M. (toim.). & Brandt, K. (2008). Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen: Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2007:73. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2515-1>

PL 731/1999. Suomen perustuslaki. Haettu 8.5.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Petäjäjärvi, J. (2020). Omaisyhteistyöhön vaikuttavat tekijät kehitysvammaisten asumispalveluissa työntekijöiden näkökulmasta. [AMK-opinnäytetyö, Lapin ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202004175265>

Reich, J. (2021). The State of Families. Law, Policy, and the Meanings of Relationships. <https://www.routledge.com>

Repo, M. & Talvela, E-L. (2004). Itsenäisyyden tukeminen: Aikuisuus. Teoksessa Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. Esteistä mahdollisuuksiin: Vammaistyön perusteet. (s. 400–404). WSOY.

Räsänen, R. (2017). Hoitajien työajan merkitys asiakkaiden elämänlaadulle vanhusten ympärivuorokautisessa hoidossa. Gerontologia 31(2), 124-125. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.64926>

Saarelainen, S. (2002). Vanhusten kuvauksia elämänlaadusta pitkäaikaishoidossa. [pro gradu -työ, Kuopion yliopisto].

Salisma, T. (2017). Onko läheiselläsi oikeus saada tietoa aikuisen kehitysvammaisen henkilön asioista? Kehitysvammaisten tukiliitto. <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/oppaat-ja-materiaalit/lakimies-vastaa/onko-laheisella-oikeus-saada-tietoa-aikuisen-kehitysvammaisen-henkilon-asioista>

Samk. (n.d.). Satakunnan ammattikorkeakoulu. Kirjallisten töiden ja opinnäytetyön ohjeet: Tutkimuslupa. Haettu 19.7.2023 osoitteesta <https://www.samk.fi/opinnaytetyon-ohjeet/>

Seppälä, H. (2017). Erilaiset eväät: Kirja kehitysvammaisuudesta. (2. painos). Opik.

Seppälä, H. (2022). Toimintakyvyn näkökulma. Vernerinet. Haettu 6.5.2023 osoitteesta <https://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>

ShL 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Haettu 27.1.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

TENK. (2023). Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Haettu 6.8.2023 osoitteesta https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

THL. (22.12.2022). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Vammaispalvelujen käsikirja: Yleislaki ja erityislaki. Haettu 14.3.2023 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/yleislaki-ja-erityislaki>

THL. (11.8.2023). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Uuden vammaispalvelulain voimaantulo ja siirtymäsäännökset. Haettu 16.8.2023 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/ajankohtaista/vammaispalvelulainsaadannon-uudistus/uuden-vammaispalvelulain-voimaantulo-ja-siirtymasaannokset>

Timonen, J. (2020). Asukkaan itsemääräämisoikeuden kehittäminen palvelukodissa. [YAMK-opinnäytetyö, Lapin ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020120726514>

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vammaispalvelulaki 675/2023. Haettu 3.5.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230675#Pdm45843169104384>

Väisänen, M. (toim.). (2013). Valmennusta omaishoitoperheille terveydenhuollossa: Loppuraportti Valot-projekti 2009–2013. Haettu 15.7.2023 osoitteesta <https://bin.yhdistysavain.fi/1562941/lswfqeqTiXktNlexJx0F0SbkY7/VA-LOT%20loppuraportti.pdf>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Haettu 8.5.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

LIITE 1: HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Miten usein keskimäärin olet yhteydessä asumispalveluyksikön henkilökuntaan?
2. Millä tavoilla olet yhteydessä (puhelin, viesti, käynti, muu tapa..)?
3. Millaisiin asioihin liittyen olet yhteydessä henkilökuntaan?
4. Mitkä asiat ovat sinulle tärkeitä omaisyhteistyössä?
5. Miten mielestäsi omaisten mielipiteitä ja toiveita otetaan huomioon?
6. Mihin asioihin liittyen huomioidaan omaisen mielipide?
7. Mikä toimii / mitä hyviä asioita mielestäsi omaisyhteistyössä on?
8. Mitä omaisyhteistyössä voisi mielestäsi parantaa / kehittää?
9. Tiedätkö mitä tarkoittaa itsemääräämisoikeus? Toteutuuko se mielestäsi asumispalveluyksikössä asuvan läheisesi kohdalla?